

A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága

533/B/2009. AB határozat

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára, nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására, valamint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványok tárgyában — Dr. Bragyova András és Dr. Kiss László alkotmánybírók párhuzamos indokolásával, valamint Dr. Balogh Elemér, Dr. Kiss László és Dr. Kovács Péter alkotmánybírók különvéleményével — meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

1. Az Alkotmánybíróság a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasítja.
2. Az Alkotmánybíróság elutasítja azt a mulasztás megállapítása iránti indítványt, mely szerint a jogalkotó nem rendelkezett az anyakönyvvezetők bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozásában való közreműködése megtagadásának lehetőségéről.
3. Az Alkotmánybíróság a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt visszautasítja.
4. Az Alkotmánybíróság a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat egyebekben visszautasítja.
5. Az Alkotmánybíróság a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény 3:87-3:89. §-ai alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

I n d o k o l á s

I.

Az Alkotmánybírósághoz kilenc indítvány érkezett a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvénnyel (a továbbiakban: Békmtv.) kapcsolatban, amely — néhány paragrafus kivételével — a kihirdetését követő második hónap első napján, azaz 2009. július 1-jén lépett hatályba.

Az első indítványozó elsődlegesen a Békmtv. egészének, másodlagosan egyes rendelkezéseinek [1-4. §-ok, 5. § (1)-(2) és (5) bekezdés, 6. §, 7. § (1)-(3) bekezdés és (5)-(8) bekezdés, 8. §, 9. § (1) és (3) bekezdés, 10-15. §-ok és 17. §] visszamenőleges hatályú megsemmisítését kérte. Úgy véli egyrészt, hogy a házasságra vonatkozó szabályok alkalmazásának elrendelése (1-4. §-ok) a bejegyzett élettársi kapcsolatra (a továbbiakban: BÉK) szükségtelenül és aránytalanul korlátozza a felek önrendelkezési jogát, s ezáltal sérti az Alkotmány 54. § (1) bekezdését. Érvelése szerint, mivel a házasság intézményének elsődleges célja, hogy „szilárd jogi keretet nyújtson a közös gyermek nemzéséhez és felneveléséhez”, a kötelék létesítésének és megszüntetésének szigorú szabályai elfogadhatók. Ettől eltérően azonban az azonos nemű párok esetében — mivel közös gyermekük nem lehet — indokolatlan a felek önrendelkezési jogának a „házastársi kötelékkel azonos mértékű korlátozása”. Az azonos neműek kapcsolata vonatkozásában fennálló védelmi igény „nem indokolja a kapcsolat kizárólagosságának elismerését és a kapcsolat létesítésének és megszüntetésének akadályozását”. Hátrányos megkülönböztetésnek tekinti az indítványozó, hogy a jogalkotó a szabályozás köréből (és így a többletjogosultságokból) kizárja azokat, akik kettő vagy több személlyel élnek együtt érzelmi és gazdasági közösségben, de nem párkapcsolatban. Az indítványozó értelmezésében ugyanis a bármilyen

okból együtt élő, közösen gazdálkodó jogalanyok — a közös gyermek nemzéséhez és felneveléséhez keretet nyújtó házasság kivételével — azonos helyzetben vannak, és ezért jogviszonyaikat — az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdéséből és a jogalkotásról szóló a 1987. évi XI. törvény (a továbbiakban: Jat.) 18. § (3) bekezdéséből következően is — azonos módon kellene szabályozni.

A második indítvány szerint — melyet civil szervezet nyújtott be — az Alkotmány 15. §-ának sérelmét valósítja meg az, hogy a Békmtv. az azonos neműek kapcsolatát — amely „életet továbbadni nem képes társ kapcsolat” — a házassághoz hasonló szintre emeli, ahhoz a házassághoz szinte megegyező joghatásokat fűz. Ez a megoldás olyan életformát támogat, amely „népegészségügyileg magas kockázatú, így a családokra, a jövő nemzedékre káros hatással van”, ráadásul az azonos neműek kapcsolatának házassághoz hasonló törvényi védetség alá helyezése „megtévesztő alternatívát ígérhet a felnövekvő generációknak”, és „az egyén és társadalom egészségét veszélyeztető életforma” választása irányába hathat, mindez pedig az Alkotmány 67. §-ának sérelmére vezet. Új törvény megalkotásakor — hangzik az érvelés — figyelembe kell venni az új nemzedék hosszú távú érdekeit, s az Alkotmány azért védi a gyermekeket, mivel ők nem tudnak a saját emberi méltóságukért síkra szállni. Végezetül sérelmezi az indítványozó civil szervezet azt is, hogy a jogalkotó nem tekintette át részleteiben a házastársakra vonatkozó szabályokat a BÉK bevezetése előtt. Az indítványozó megjelölte az Alkotmány 2. § (1) bekezdését, illetve az Alkotmány 70/A. § (1)-(3) bekezdéseit is, ezekkel kapcsolatban azonban indokolást nem terjesztett elő.

A harmadik indítványozó — szintén civil szervezet — a Békmtv. 3-4. §-ai alkotmányellenességét állítja, és szoros összefüggés okán a Békmtv. egészének megsemmisítését kezdeményezi. Álláspontja szerint a házasság férfi és nő, gyermekek születését és felnevelését célzó, tartós kapcsolatát jelenti, s mint ilyen pozitívan megkülönböztetendő minden más — adott esetben szintén értékes, támogatásra érdemes — párkapcsolati formától. Az, hogy a házasság és a család jogintézményét külön, más formáktól megkülönböztetve kell szabályozni, az indítványozó értelmezésében az Alkotmány szerkezetéből is következik: míg az alaptörvény a házasságot kiemelt alapjogként védi (15. §), más kapcsolatok védelmének lehetősége az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből, illetve a 70/A. §-ból következik. Sérti az Alkotmány 15. §-át, hogy a jogalkotó generális utaló szabállyal terjeszti ki a házasságra vonatkozó szabályokat az azonos neműek BÉK-jére, s ezáltal két különböző jogintézmény „összemoshatóvá válik”. Az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében rögzített jogállamiság elvét sérti emellett, hogy a jogalkotó törvényi szinten az alkotmányos intézményekkel azonos, új intézményt hozott létre. Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésének sérelmét a „megkülönböztetés indokolatlan hiánya” miatt látja megvalósulni az indítványozó: alkotmányellenesnek tartja, hogy a jogalkotó mérlegelés nélkül kiterjesztette a házasságra (házastársakra, özvegyekre, elváltakra) vonatkozó szabályokat a BÉK-re.

A negyedik és az ötödik indítványozó egymástól függetlenül kérte az Alkotmánybíróság eljárását, kérelmük tartalma azonban megegyezik. Eszerint az azonos neműek kapcsolata erkölcsileg rossz, s ebből következően arra nem terjed ki az önrendelkezés joga. Az állam az Alkotmány alapján is kizárólag a férfi és nő közötti — természeténél fogva gyermekek nemzésére és nevelésére irányuló — kapcsolatot támogathatja, és az azonos neműek életközösségéhez nem fűzhet ugyanolyan joghatásokat, mint a különeműek házasságához. Az ilyen szabályozás veszélyezteti a társadalom jövőjét, és ellentétes az Alkotmány 15. §-ával, amely az állam kötelességévé teszi a házasság és a család támogatását. Ennek alapján az állam nem gyengítheti a kiemelt, alkotmányos védelmet élvező házasság intézményét. A házasság és a BÉK közötti különbség minimális, amely már – érvelnek az indítványozók – nem képes biztosítani az Alkotmány által megkövetelt védelmi szintet. A szabályozás folytán két, egymástól különböző, alkotmányjogilag nem azonos módon védett jogintézmény összemosódik. A Békmtv. az Alkotmány 54. § (1) bekezdésének azért nem felel meg, mert ennek alapján az indítványozók szerint csak az szabad, ami méltó az emberhez, de az azonos neműek kapcsolata nem az. Ellentétes a Békmtv. emellett az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésével is, mivel e rendelkezésből az indítványozók szerint az következik, hogy az állam nem kezelheti ugyanolyan módon a nem azonos társadalmi, közösségi hatású, jelentőségű kapcsolatokat: tehát az élet továbbadására képes — férfi és nő közötti — kapcsolatot el kell választani az „emberhez nem méltó” és „nem támogatandó” homoszexuális kapcsolattól. Ezen kívül az indítványozók véleménye szerint a homoszexuális kapcsolat — mivel az élet továbbadására nem képes — „értéktelenebb” nem csupán a különeműek házasságánál, hanem azok élettársi kapcsolatánál is, ezért sérti a jogállamiság (jogbiztonság) követelményét [Alkotmány 2. § (1) bekezdés], hogy a jogalkotó a házassághoz hasonlóan szabályozza ezt a kapcsolatot, s ezzel mintegy az értékhierarchia második fokán helyezi el azt. Az említett alkotmányi rendelkezéseket továbbá az is sérti az indítványozók szerint, hogy a BÉK-et családjogi intézményként szabályozza a Békmtv., hiszen „a család intézménye fogalmilag magában foglalja a közös gyermeket, és az azonos neműek ezzel fogalmilag nem bírnak”. Az azonos neműeknek — az indítványozók szavaival élve — pótházassága, családalapítása ellentétben áll a kiskorú gyermek érdeke elsődlegességének az elvével is, s ezzel a Békmtv. az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének, 16. §-ának, 67. § (1) bekezdésének, 70/J. §-ának a sérelmét is előidézi. Veszélyezteti a gyermekeket az indítványozók szerint egyébként már az olyan környezet is, amely „értéknek, ráadásul a házassághoz nagyon hasonló értéknek tünteti fel a homoszexuális kapcsolatot”. Végezetül arra is hivatkoznak, hogy a Békmtv. az Alkotmány a 70/A. § (3) bekezdésével is ellentétes, mivel ezen alkotmányi rendelkezés alapján a házasság és a család intézményét feltétlenül pozitív diszkrimináció illeti meg.

A hatodik indítványozó országgyűlési képviselő, aki a Békmtv. megsemmisítését az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 15. §-ának és 67. §-ának a sérelmére hivatkozással kéri. Az alkotmányellenesség oka szerinte abban áll, hogy a jogalkotó mérlegelés nélkül, egy generális utaló szabállyal elrendelte az összes, házastársakra (elváltakra, özvegyekre, stb.) vonatkozó szabály alkalmazását az azonos nemű bejegyzett élettársakra, s ezzel megsértette az Alkotmánybíróság által a 154/2008. (XII. 17.) AB határozatban megállapított követelményt. Véleménye szerint emellett a jogalkotó törvényi szinten nem hozhat létre egy, a házassággal mint alkotmányos intézménnyel csaknem azonos családügyi státuszt, ezzel ugyanis az Alkotmány 15. §-a elveszíti jelentőségét. Az Alkotmány 15. §-a emellett azért is sérül — érvel az indítványozó —, mert a BÉK az azonos neműek számára a házassággal csaknem azonos tartalmú és funkciójú intézmény, holott a házasságnak fogalmi eleme a házastársak különeműsége. A támadott szabályozás tehát „a házasság fogalmát bővíti”, s így sérti „a házasság hagyományait, alkotmányos fogalmát és védelmét”. Az Alkotmány 67. §-ával kapcsolatban az indítványozó arra hivatkozik, hogy a Békmtv. a „felnövekvő nemzedék identitásbeli elbizonytalanodásához” vezet.

A hetedik indítványozó — országgyűlési képviselőcsoport — az Alkotmány 15. §-ának sérelmét abban látja, hogy a Békmtv. nem teremt érdemi különbséget a házasság és a BÉK között, s így a törvény valójában a házasság intézményét biztosítja az azonos neműek számára. Az Alkotmány 2. § (1) bekezdését pedig a szabályozás módja sérti az indítványozó álláspontja szerint, úgy véli, hogy a generális utaló szabály alkalmazása [Békmtv. 3. § (1) bekezdés] „számos jogi kérdést hagy nyitva, ami jogbizonytalansághoz vezet”. Mindezek miatt Békmtv. egészének megsemmisítését kéri.

A nyolcadik indítványozó kifejti, hogy mivel a jogalkotó a megadható jogok között nem differenciált és — bizonyos elhanyagolható kivételekkel — a házastársakkal egyenjogúvá teszi a bejegyzett élettársakat, nem tett eleget a 154/2008. (XII. 17.) AB határozatban foglaltaknak. Ezért továbbra is fennáll az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 15. §-ának és 70/A. § (1) bekezdésének a sérelme. Meglátása szerint a Békmtv. sérti az örökléshez való jogot is (Alkotmány 14. §) és az Alkotmány 16. §-át is, mert a bejegyzett élettársak törvényes örökös helyzetének szabályozásával „elvonja az eddigi törvényes örökösök törvényes öröklési jogának jelentős részét (haszonélvezeti vagy állagöröklési formában)”, és ezzel veszélyeztetheti az örökhagyó hozzátartozóinak létbiztonságát. Sérelmezi, hogy a BÉK esetében nem érvényesülnek a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 7-12. §-aiban foglalt érvénytelenségi okok, ami nem egyeztethető össze a vérfertőzésnek a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 203. §-ában foglalt tilalmával, és ez „beleütközik az Alkotmány 14. §, 15. §, 16. §-ába”. Úgy véli ezen kívül, hogy a jogalkalmazás számára nehézséget fog okozni a hozzátartozó, a közeli hozzátartozó, a bejegyzett azonos nemű élettárs és a nyilvántartott élettárs fogalmának elkülönítése és értelmezése, amely a jogbiztonság sérelmét okozza. Rámutat, hogy a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Adatvédelmi tv.) értelmében a szexuális életre vonatkozó adat ún. „különleges adat”, de a Békmtv. az Adatvédelmi tv.-hez „való kapcsolódást egyáltalán nem szabályozza”, ami szerinte sérti az Alkotmány 59. § (1) bekezdését, és „alkalmat ad a 70/A. § szerinti hátrányos megkülönböztetésre a bejegyzett azonos nemű élettársak esetében”. Nem tartja elfogadhatónak, hogy a Békmtv. nem zárja ki azt, hogy valamely személy korábbi házasságából született gyermekét az azonos nemű bejegyzett élettársánál helyezték el, ezzel összefüggésben azonban alkotmányi rendelkezés sérelmét nem állítja. Szintén nem jelöl meg alkotmányi rendelkezést, és indokolást sem terjeszt elő az indítványozó azzal kapcsolatban, hogy miért tartja alkotmányellenesnek azt, hogy a bejegyzett élettárs saját élettársa gondnokául kinevezhető. A hozzátartozók emberi méltóságához való jogának sérelmét látja az indítványozó abban, hogy a Békmtv. nyomán halál esetén a bejegyzett azonos nemű élettárs lesz a kegyeleti jogok gyakorlója, így a temetéssel kapcsolatos döntéseket is ő hozza meg. Úgy véli mindemellett, hogy a Békmtv. diszkriminálja a különemű élettársakat, mert nekik semmilyen plusz jogot nem ad.

Végezetül pedig — külön indokolás nélkül, utalva a Békmtv.-vel kapcsolatban előterjesztett kifogásaira — alkotmányellenesnek tartja a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény (a továbbiakban: új Ptk.) 3:87-3:89. §-ait is.

Az utolsó indítvány benyújtóinak véleménye is az, hogy a jogalkotó nem küszöbölte ki a 154/2008 (XII. 17.) AB határozatban megfogalmazott alkotmányellenességi okot: a Békmtv. egyes rendelkezései [1. § (1) bekezdés, 3. § (1) bekezdés, a 4. § (1)-(2) bekezdés, 7. § (1)-(7) bekezdés és a 8. § (1) bekezdésnek az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: At.) 26/E. §-át („A bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozása”) megállapító szövegrésze] ellentétesek az Alkotmány 15. §-ában foglaltakkal, a BÉK ugyanis „olyannyira házasság-közeli együttélési forma”, ami relativizálja, aláássa a házasság alkotmányos védelmét. Álláspontjuk alátámasztásaként a törvény generális utaló szabályára [3. § (1) bekezdés], a törvényjavaslat indoklására (mely szerint a jogalkotó a joghatások tekintetében a házassággal azonos családügyi jogintézményt kívánt létrehozni), a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény kettős házasságról szóló 192. § (2) bekezdése módosítására, a BÉK létrehozásának alakításaira (anyakönyvvezető előtt, hivatali helyiségben történik és nyilvántartását anyakönyvi szinten végzik), végezetül pedig arra hivatkoznak, hogy a BÉK megszüntetésére a házasság megszüntetésére vonatkozó

szabályok alkalmazását rendeli a jogalkotó.

Az indítványozók emellett azt is sérelmezik, hogy a jogalkotó annak ellenére nem teszi lehetővé az anyakönyvvezetőknek a BÉK létrehozásában való közreműködés megtagadását, hogy az azonos neműek közötti kapcsolatot több vallás is tiltja. Mindez szerintük sérti az Alkotmány 60. § (1) bekezdését (a lelkiismeret és a vallás szabadságának jogát), s ennek folytán indokolttá teszi a Békmtv. 8. § (1) bekezdésének az At. 26/B. §-át („A bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozásának megtagadása”) megállapító rendelkezése megsemmisítését.

Az Alkotmánybíróság a kérelmeket — tárgyi összefüggésükre tekintettel — az Alkotmánybíróság ideiglenes ügyrendjéről és annak közzétételéről szóló, többször módosított és egységes szerkezetbe foglalt 2/2009. (I. 12.) Tü. határozat (ABK 2009. január, 3.; a továbbiakban: Ügyrend) 28. § (1) bekezdése alapján egyesítette és egy eljárásban bírálta el.

II.

1. Az Alkotmány indítványokkal érintett rendelkezései:

„2. § (1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”

„7. § (1) A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.”

„14. § Az Alkotmány biztosítja az öröklés jogát.”

„15. § A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.”

„16. § A Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.”

„54. § (1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

„59. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”

„60. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára.”

„67. § (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.”

„70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

(2) Az embereknek az (1) bekezdés szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti.

(3) A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.”

„70/J. § A Magyar Köztársaságban a szülők, gondviselők kötelesek kiskorú gyermekük taníttatásáról gondoskodni.”

2. A Békmtv.-nek az indítvány elbírálásakor hatályos szövege:

„A bejegyzett élettársi kapcsolat létrejötte

1. § (1) Bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tízenyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással

bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni.

(2) Kiskorú részére bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nem engedélyezhető.

(3) Az anyakönyvvezető a kijelentés megtörténte után a bejegyzett élettársi kapcsolatot a bejegyzett élettársi kapcsolatok anyakönyvébe bejegyzi.

(4) A bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nyilvánosan, két tanú jelenlétében történik.

2. § (1) A bejegyzett élettársi kapcsolatot megelőzően a leendő bejegyzett élettársaknak az anyakönyvvezető előtt nyilatkozniuk kell arról, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuknak legjobb tudomásuk szerint nincs törvényes akadálya, valamint igazolniuk kell, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuk törvényes feltételei fennállnak.

(2) A felek valamelyikének közeli halállal fenyegető egészségi állapota esetében a felek nyilatkozata a bejegyzett élettársi kapcsolat törvényes feltételeinek igazolását pótolja, és a bejegyzett élettársi kapcsolat a bejelentés után nyomban létesíthető.

A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai

3. § (1) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, vagy e törvény a rendelkezés alkalmazását nem zárja ki, megfelelően alkalmazni kell

a) a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra,

b) a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra,

c) az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára,

d) az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették,

e) a hajadonra, nőtlenre vonatkozó szabályokat arra a személyre, aki még nem volt házas, és bejegyzett élettársi kapcsolatot még nem létesített, és

f) a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársakra.

(2) A bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak. A bejegyzett élettársi kapcsolat apasági vélelmet nem keletkeztet.

(3) A házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra. Bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése esetén a bejegyzett élettárs volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha a bejegyzett élettársi kapcsolata megszűnt. Ha a leendő bejegyzett élettárs a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőzően házassági névként volt férje nevét vagy családi nevét viseli a házasságra utaló toldással, és házassági nevét nem módosítja másik házassági névviselési formára, a születési családi nevének viselésére jogosult.

(4) Az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak.

(5) Ha e törvény a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásához, illetve a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnéséhez nem állapít meg eltérő jogkövetkezményt, továbbá ha a jogosultság vagy a kötelezettség az özvegyet és az özvegy bejegyzett élettársat megkülönböztetés nélkül megilleti vagy terheli, a családi állapotra vonatkozó nyilatkozat csak olyan formában követhető meg, hogy a házas és bejegyzett élettárs, az özvegy és az özvegy bejegyzett élettárs, illetve az elvált és az elvált bejegyzett élettárs megjelölés együtt szerepeljen.

(6) A családi állapotra vonatkozó adatot tartalmazó nyilvántartásban — az anyakönyvi nyilvántartás, valamint a személyiadat- és lakcímnnyilvántartás kivételével — a családi állapotot úgy kell feltüntetni, hogy a házas és a bejegyzett élettárs, az özvegy és az özvegy bejegyzett élettárs, illetve az elvált és az

elvált bejegyzett élettárs megjelölés együtt szerepeljen.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnése

4. § (1) A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnik

- a) az egyik bejegyzett élettárs halálával,
- b) bírósági felbontással vagy
- c) közjegyző általi megszüntetéssel.

(2) A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésére a házasság megszűnésére vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell.

(3) A bejegyzett élettársi kapcsolatot a felek közös megegyezése alapján a közjegyző nemperes eljárásban szünteti meg.

5-15. §

Záró rendelkezések

16. § (1) Ez a törvény — a (2) bekezdésben foglalt kivétellel — a kihirdetését követő második hónap első napján lép hatályba.

(2) A 9. § (2) és (4) bekezdése, valamint a 10. § (4) bekezdése a kihirdetését követő nyolcadik hónap első napján lép hatályba.

17. §

18. §”

3. Az új Ptk. támadott rendelkezései:

„3:87. § [A bejegyzett élettársi kapcsolat]

Bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelen lévő két tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni.

3:88. § [A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai]

(1) Ahol a törvény eltérően nem rendelkezik,

- a) a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra,
- b) a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra,
- c) az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára,
- d) az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették,
- e) a hajadonra, nőtlenre vonatkozó szabályokat arra a személyre is, aki bejegyzett élettársi kapcsolatot még nem létesített, és
- f) a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársakra is

alkalmazni kell.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezéstől eltérően

a) a bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak;

b) a bejegyzett élettársi kapcsolat apasági vélelmet nem keletkeztet;

c) a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra; bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése esetén a bejegyzett élettárs volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha a bejegyzett élettársi kapcsolata megszűnt; ha a leendő bejegyzett élettárs a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőzően házassági névként volt férje nevét vagy családi nevét viseli a házasságra utaló toldással, és házassági nevét nem módosítja másik házassági névviselési formára, a születési családi nevének viselésére jogosult;

d) az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak.

3:89. § [A bejegyzett élettársi kapcsolat részletes szabályai]

A bejegyzett élettársi kapcsolat részletes szabályairól külön törvény rendelkezik.”

III.

Az indítványok nem megalapozottak.

1. A Békmtv. az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatának (BÉK) mint személyi státuszjognak a keletkezését, joghatásait és megszűnését szabályozza, rendezi a házasság jogintézményéhez és a házastársak státuszához való viszonyát, meghatározza az azoktól való eltéréseket, illetve rendelkezik a mindezekkel kapcsolatban szükségessé vált jogszabály-módosításokról. A törvényt azt követően fogadta el az Országgyűlés, hogy az Alkotmánybíróság 2008. december 15-i 154/2008. (XII. 17.) AB határozatával (ABH 2008, 1203., a továbbiakban: Abh.) a még hatályba nem lépett, a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény (a továbbiakban: Békvtv.) alkotmányellenességét állapította meg, és azt megsemmisítette. A döntés folytán a Békvtv. — amely azonos és különmemű pároknak egyaránt lehetővé tette volna BÉK létesítését — nem lépett hatályba. A határozat indokolása szerint a Békvtv.-ben alkalmazott szabályozási mód miatt férfi és nő vonatkozásában — akik egymással házasságot köthetnek — a BÉK az Alkotmány által védett házasság intézményének megkettőzése lenne. Az Alkotmány a legmagasabb szintű jogforrás, ezért törvényi szinten nem lehet alkotmányos intézményekkel azonos, azokkal felcserélhető, új intézményeket létrehozni. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a határozat rendelkező részében azt is megállapította, hogy az azonos nemű személyek számára (mivel ők házasságot nem köthetnek) a BÉK jogintézményének létrehozása nem alkotmányellenes.

A Békvtv.-vel és a Békmtv.-vel összefüggésben előterjesztett indítványok tartalmilag részben megegyeznek: az indítványozók sok tekintetben azonos okból illetve -összefüggésben kérték alkotmányosértés megállapítását. Ugyanakkor mivel az indítványok nem az Alkotmánybíróság által érdemben már elbírált jogszabállyal azonos jogszabály felülvizsgálatára irányulnak, res iudicata (Ügyrend 31. § c) pont) megállapításának nincs helye. Az Alkotmánybíróság ezért az indítványokat — az Abh.-ban foglaltak figyelembe vételével — az alábbiak szerint érdemben bírálta el.

2. A Békmtv. szerint [1. § (1) bekezdés] BÉK akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással BÉK-et kíván létesíteni. Az anyakönyvvezető a kijelentés megtörténte után a BÉK-et a bejegyzett élettársi kapcsolatok anyakönyvébe bejegyzi. A BÉK-re, illetőleg a bejegyzett élettársakra megfelelően (értsd: a megfelelő eltérésekkel) alkalmazni kell a házasságra, házastársakra, özvegyre, elváltakra stb. vonatkozó szabályokat [3. § (1) bekezdés]. A Békmtv. (és az új Ptk.) által külön nevesített kivételek a következők:

– a bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak [3. § (2) bekezdés];

– a BÉK apasági vélelmet nem keletkeztet [3. § (2) bekezdés];

– a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra; a BÉK létesítése esetén a bejegyzett élettárs volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha a bejegyzett élettársi kapcsolata megszűnt; ha a leendő bejegyzett élettárs a BÉK létesítését megelőzően házassági névként volt férje nevét vagy családi nevét viseli a házasságra utaló toldással, és házassági nevét nem módosítja másik házassági névviselési formára, a születési családi nevének viselésére jogosult [3. § (3) bekezdés];

– az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak [3. § (4) bekezdés].

– a BÉK a 4. § szerint az egyik bejegyzett élettárs halálával, bírósági felbontással vagy — a felek közös megegyezése alapján — közjegyző általi megszüntetéssel szűnik meg.

3. A Békmtv. a BÉK-tól elkülönítve rendelkezik az ún. nyilvántartással igazolt élettársi kapcsolatról is: lehetővé teszi, hogy a párok (különböző és azonos neműek egyaránt) közjegyző előtt nyilatkozzanak arról, hogy a Polgári Törvénykönyv (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, a továbbiakban: Ptk.) szerinti élettársi kapcsolatban élnek [685/A. § Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri, féltestvéri kapcsolatban.]; s e tény bejegyzésre kerül az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába, amelynek célja az élettársi kapcsolat fennállásának közhiteles igazolása. A továbbra is létező de facto élettársi kapcsolat és a nyilvántartással igazolt forma között lényegi különbség, hogy az utóbbihoz — amennyiben férfi és nő közötti kapcsolatról van szó és abból gyermek származik — apasági vélelem kapcsolódik. A nyilvántartással igazolt élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályokat az indítványozók nem támadták.

Mindez azt jelenti, hogy a jogilag is elismert társkapcsolatoknak jelenleg a következő formái különböztethetők meg: a) különmű párok élhetnek a Ptk. szerinti tényleges, ún. de facto élettársi kapcsolatban; b) a bizonyítás megkönnyítése végett — döntésüktől függően — kérhetik az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába való bejegyzésüket; c) választhatják a házasságot; d) azonos nemű párok is élhetnek de facto élettársi kapcsolatban; e) kérhetik az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába való bejegyzésüket; vagy f) választhatják a Békmtv. által létrehozott BÉK-et.

4. Tekintettel arra, hogy a Békmtv. megsemmisítését az indítványozók többsége elsősorban az Alkotmány 15. §-ának a sérelmére hivatkozással kérte, az Alkotmánybíróság mindenekelőtt ezeket a kérelmeket vizsgálta meg.

4.1. A magyar jogtudomány letisztult álláspontját, mely szerint: „A társadalmi élet alapegysége a család. (...) A családjog alapintézménye a házasság.” (Szladits Károly: Magyar magánjog I. kötet, 38. old.) átvette és alkotmányos rangra emelte már az 1949. évi XX. törvény eredeti szövege, amit változtatás nélkül átvett az 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány 15. §-ába. Ezen tényből nyilvánvaló, hogy nem csupán két, egymással összekapcsolt alapvető társadalmi intézményről van szó, hanem ezek ma már olyan alkotmányos értéket is képviselnek, amit alkotmányos védelem illet meg. Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság korábbi döntésében kifejtette, hogy „[a]z állam kötelezettsége a házasságkötéshez való jog biztosítása körében elsősorban és minimálisan arra terjed ki, hogy a házasságkötés és családalapítás feltételeit, jogi kereteit megteremtse. Ebből következően a jogalkotó a házasság intézményét nem szüntetheti meg, a házasságkötést nem teheti lehetetlenné, és a házasság esetleges feltételeit, akadályait is rendkívüli körülményekkel kell meghatározni [Vö. pl. 22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122.]. Az Alkotmány 15. §-ában megfogalmazott intézményvédelmi kötelezettségből azonban az is következik, hogy az állam nem teremthet olyan törvényi helyzetet sem, amely a házaspárokat összességében hátrányosabb helyzetbe hozza a nem házas személyekkel, párokkal szemben. Mindezekben túlmenően pedig az, hogy a Magyar Köztársaság védi a házasság intézményét, pozitív viszonyulást, aktivitást és támogatást is feltételez. A házasság és család intézménye állam általi védelmének alkotmányos felső határa (maximális terjedelme) azonban nem állapítható meg, ez nem is alkotmányos kérdés.” (Abh., ABH 2008, 1203, 1213-1214.)

Az Alkotmány a 15. §-ában szereplő fogalmakat nem bontja ki, mind a házasság, mind a család fogalmát adottnak veszi. Az Alkotmánybíróság kezdettől fogva konzekvensen képviselt jogi álláspontja szerint a házasság intézményét egy férfi és egy nő életközösségeként védi az Alkotmány, a házastársak különeműsége tehát fogalmi eleme a házasságnak [14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 83.]. Ebből következően a házasságkötéshez való — az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből levezetett — jog [22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122, 123.] is csak a különböző nemű párokat illeti meg. Ezt a később több határozatban is megerősített álláspontot [65/2007. (X. 18.) AB határozat, ABH 2007, 726.; 75/2007. (X. 19.) AB határozat, ABH 2007, 731.; Abh., ABH 2008, 1203.] a testület továbbra is fenntartja.

Az Alkotmány a házasságot a család intézményével együtt a társadalmi közösség alapvető építőelemeként tekinti értéknek, mindazonáltal „az Alkotmányból nem a házassági kötelék mint együttélési forma „egyedüli” (kizárólagos), hanem a „különös” (kiemelt, alkotmányos szintű) védelme vezethető le, vagyis az alaptörvény nem zárja ki más, a házasságtól eltérő párkapcsolatok törvényi szintű oltalmát.” (Abh., ABH 2008, 1203, 1214.) „Két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre” [14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84.]. Sőt, „az azonos neműek tartós párkapcsolata számára (...) az elismerés és a védelem igénye — mivel ők házasságra nem léphetnek — az emberi méltósághoz való jogból [Alkotmány 54. § (1) bekezdés], és az abból származtatott önrendelkezési jogból, az általános cselekvési szabadságból, illetve a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból [8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 45.] levezethető” (Abh., ABH 2008, 1203, 1224.). Elvi éllel állapította meg továbbá az Alkotmánybíróság, hogy „[a] házasságkötési joggal rendelkező különböző nemű személyek helyzetét az azonos neműek regisztrált élettársi kapcsolata nem befolyásolja, különösen nem sérti, vagy veszélyezteti. A házasság támogatására, védelmére, ösztönzésére vonatkozó — az Alkotmány 15. §-ából következő — állami intézményvédelmi kötelezettség ugyanis kizárólag azok vonatkozásában értelmezhető, akik házasságkötési joggal és lehetőséggel rendelkeznek. Csak az ő esetükben nem lehet alkotmányosan létrehozni egy, a házassággal majdnem azonos tartalmú más jogviszonyt. Az azonos nemű személyek számára azonban, akik az Alkotmány alapján házasságot nem köthetnek, a jogalkotónak az Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja [9/1990. (IV. 25.) AB határozat, ABH 1990, 46, 48-49.]. Egy ilyen új jogintézmény nem sérti, nem is veszélyezteti a házasság Alkotmány által kiemelten védett helyzetét (az Alkotmány 15. §-át), illetve a különböző neműeknek szintén az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből levezetett házasságkötéshez való jogát. (...) A hagyományos forma, a különneműek házassága nem kerül hátrányosabb helyzetbe azért, hogy az azonos nemű bejegyzett élettársak — az ilyen kapcsolat természetéből adódó különbségek fenntartása mellett — a házastársakéhoz hasonló pozícióba kerüljenek.” (Abh., ABH 2008, 1203, 1224-1225.)

Az az Alkotmány 15. §-ából levezethető követelmény, hogy az állam ne csupán a fennálló házasságokat védje, hanem olyan jogi környezetet teremtsen (pl. a házasságban élőknek előnyöket nyújtson), amely arra ösztönzi polgárait, hogy a lehetséges együttélési formák közül a házasságot válasszák és családot alapítsanak (Abh., ABH 2008, 1203, 1223.), értelemszerűen szintén csak azokra vonatkozhat, akiknek a házasság választására lehetőségük van. Az azonos neműek vonatkozásában azonban ilyen alternatíva nincs, mivel az Alkotmány alapján a házasságnak a felek különböző neme fogalmi eleme. A jogalkotó a Békmtv.-ben nem a heteroszexuálisoknak ajánl fel egy, a házassághoz formájában, tartalmában hasonló intézményre vonatkozó választási lehetőséget (mint tette volna azt a megsemmisített Békvtv.-vel), hanem az azonos neműeknek teszi lehetővé azt, hogy a de facto élettársi viszony helyett az attól joghatásaiban lényegesen eltérő BÉK-et válasszák. Ilyen értelemben tehát a BÉK nem a házasságnak jelent versengő életmodellt, hanem az azonos neműek de facto élettársi kapcsolatának, ezért nem hordozza magában a házasságot megillető alkotmányos védelmi kötelezettség kiűrésítésének, a házasság leértékelődésének a veszélyét, nem gátolja továbbá a házasság és a család védelmi szintjének emelését, ezen a téren a házasság és a család, illetőleg a különböző élettársi kapcsolatok közötti jogi távolság növelését.

Az Alkotmány a házasságot mint társadalmi (és mint jog-) intézményt önmagában is értéknek tételezi. Teszi ezt arra tekintettel, hogy társadalmunkban a házasság hagyományosan — évszázadok tapasztalatai alapján — az emberek tartós együttélésének kerete, és a társadalom reprodukcióját biztosító család kiindulópontja. Az állam részéről ez „pozitív viszonyulást, aktivitást és támogatást is feltételez” (Abh., ABH 2008, 1203, 1214.), amelynek keretében előnyök, többlétszámú támogatások nyújthatók. A jogalkotó a védelem, támogatás eszközeinek, módjainak kialakítása körében nagy szabadságot élvez, de egyben felelősséggel is tartozik.

A házasság értéknek tételezése továbbá nem zárja ki, hogy a jogalkotó — figyelemmel a társadalmi tendenciákra, igényekre, a hagyományos családformák változására, egyszersmind elismerve a személyek jogát arra, hogy egyéni boldogságukat az általuk szabadon megválasztott kapcsolati keretben keressék — más, a házassághoz hasonló funkciójú kapcsolati formákat is védelemben részesítsen. A házassághoz való pozitív viszonyulás azt jelenti, hogy a házasságot (és a családot) önmagában, s nem a csak azonos nemű személyek által létesíthető — így a házasságnak konkurenciát nem is jelentő — BÉK-kel szemben, az abban élők rovására kell védeni.

Megjegyzi továbbá az Alkotmánybíróság: A házasság és a család Alkotmányban előírt (intézmény) védelme konkrét jogok és támogatások formájában realizálódik. Az Alkotmányból azonban nem következik, hogy e jogokat ne lehetne egyedileg vagy — a jelenlegi hatályos jogrendszert áttekintve — akár egy generális utaló szabállyal kiterjeszteni az azonos nemű párokra. Az Alkotmány 15. §-a ugyanis nem teszi egyszersmind a házastársak kizárólagos alanyi jogává mindazt, amit számukra a jogalkotó eddig biztosított. Más, lazább vagy szorosabb élettársi (együttélési, életközösségi) életviszonyoknak — figyelembe véve jellegüket, funkciójukat — is lehetnek a házasságéhoz hasonló joghatásai vagyoni jogi, adójogi, lakáshasználati, tartási kötelezettségi, társadalombiztosítási, szociális, munkajogi, öröklési jogi

stb. tekintetben.

A bírói gyakorlat, majd ennek nyomán a tételes jogfejlődés is egyes házastársi alanyi jogokat, illetve törvényes érdekeket a különböző nemű de facto élettársak viszonyában is elismert már a Békmtv.-t évtizedekkel megelőzően, és az eddig már bejegyzett élettársi kapcsolatoknál nagyságrendekkel nagyobb számban. A bírói gyakorlat nyomán a törvényhozó is élhet a törvényi analógia megoldásával, azaz két, egymáshoz hasonló, de egymással nem azonos életviszony egyikére (azonos neműek párkapcsolatára) a másikra (különböző nemű személyek házasságára) vonatkozó, már létező szabályokat rendelheti „megfelelően” alkalmazni.

Az intézményvédelmi kötelesség egy nyitott és demokratikus társadalomban nem lehet akadály a jogok kiterjesztésének, az ezzel ellentétes értelmezés ellentmondásban állna az Alkotmány szellemiségével. Hangsúlyozni kell továbbá azt is, hogy a házaspár helyzete a BÉK-ben élőknek megadott jogok révén nem változik, jogaik semmilyen tekintetben nem csorbulnak. [Hasonlóan vélekedett a Német Szövetségi Alkotmánybíróság 2002. július 17-i ítéletében (BVerfG, 1 BvF 1/01, 94. bekezdés)]. Nemzetközi példák utalnak továbbá arra, hogy egyes esetekben akár a diszkrimináció tilalmába is ütközhet az, ha a jogalkotó nem kezeli azonosan a bejegyzett élettársakat a házastársakkal [Isd. pl. az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) az E.B. v. Franciaország ügyben 2008. január 22-én hozott ítélete, Nr. 43546/02; illetve a Német Szövetségi Alkotmánybíróság 2009. július 7-i döntése (BVerfG, 1 BvR 1164/07)].

E körben mutat rá az Alkotmánybíróság arra is, hogy a házasságra vonatkozó szabályok „megfelelő” alkalmazásának elrendelése a BÉK-re nem csupán jogok, hanem egyben — az egymás iránti felelősségvállalásból eredő — kötelezettségek kiterjesztését is jelenti (pl. tartási, támogatási kötelezettség).

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza azonban azt is, hogy a kifejtettek nem jelentik azt, hogy a házaspárokra és a BÉK-ben élőkre minden tekintetben azonos szabályokat kellene alkalmazni. A jogalkotónak lehetősége van arra, hogy — ahol ez indokolt — a házasságra és a BÉK-re vonatkozóan eltérő szabályokat állapítson meg (Vö. EJEB 2010. március 2-án hozott ítélete a Kozak v. Lengyelország ügyben, Nr. 13102/02). Nem kizárt az sem, hogy a jogalkotó — szem előtt tartva a BÉK-ben élők emberi méltóságát — a házasság, illetve a család védeltségi szintjét előnyök nyújtásával tovább emelje. Sőt, a foglalkoztatás bővítési igényeire, az előregedő társadalom kihívásaira a jogalkotónak kell is válaszokat keresnie, melyek állhatnak a rászoruló családoknak nyújtott juttatások növelésében, családbarát munkaerő-piaci megoldások kidolgozásában, gyermek- és időskori gondozási szolgáltatások kiszélesítésében, a családi alapú adózás bevezetésében stb.

Mindezek alapján az Alkotmánybíróság a Békmtv. egésze, illetve egyes rendelkezései megsemmisítésére irányuló, az Alkotmány 15. § -ára alapított indítványokat elutasította.

4.2. Az Alkotmány 15. §-ához kapcsolódó, de az Alkotmány 70/A. § (3) bekezdésének a sérelmét állító hivatkozással kapcsolatban, amely szerint a házasságot mint intézményt pozitívan kell diszkriminálni, az Alkotmánybíróság rámutat a következőkre.

Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése az azonos szabályozási körbe tartozó, összehasonlítható helyzetben lévő személyek (csoportok) közötti önkényes különbségtételt tiltja. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint tehát például az eljárási szabályok különbsége és az Alkotmány 70/A. §-a között nincs alkotmányossági összefüggés [legutóbb pl. 86/2009. (IX. 24.) AB határozat, ABK 2009. szeptember, 988.]. Ezzel összhangban megállapítható, hogy a különböző jogintézményekre — jelen esetben a házasságra és a BÉK-re — vonatkozó rendelkezések közötti különbség esetében nem merül fel a hátrányos megkülönböztetés kérdése.

A pozitív diszkrimináció hiányára alapított indítványt ezért az Alkotmánybíróság nem találta megalapozottnak, így azt elutasította.

5. Több indítványozó kifogásolta magát a jogalkotó által alkalmazott szabályozási konstrukciót, tehát azt, hogy a jogalkotó — néhány kivételt megemlítve — generális utaló szabállyal elrendelte a jogrendszer csaknem összes, a házasságra vonatkozó szabályának „megfelelő” alkalmazását a BÉK-re. Ezzel a megoldással összefüggésben egyesek az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, mások a 15. §, illetve — a megkülönböztetés indokolatlan hiánya miatt — az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésének a sérelmét állították.

5.1. Az Alkotmánybíróság e körben mindenekelőtt megjegyzi, hogy az azonos nemű személyek tartós párkapcsolata elismerésének az emberi méltósághoz való jogból levezetett igénye [Abh., ABH 2008, 1203, 1224.] nem csak egyetlen módon biztosítható. Nemzetközi tapasztalatok mutatják, hogy a BÉK-

hez hasonló jogintézményt bevezető államok eltérő jogtechnikai megoldásokat választottak.

Egyesek — a magyar jogalkotóhoz hasonlóan — nem alkottak elkülönült szabályokat a jogintézmény tartalmára, joghatásaira vonatkozóan, hanem (bizonyos kivételek fenntartása mellett) egy generálklauzulával elrendelték a házasság szabályainak alkalmazását [pl. Dánia, Lov om registreret partnerskab (1989)].

Ettől eltérően más államok [pl. Németország, Lebenspartnerschaftsgesetz (2001); Ausztria, Eingetragene Partnerschaft-Gesetz (2009)] részletes szabályokat alkottak, emellett, ahol szükséges volt, módosították a házasságra, házásokra vonatkozó szabályokat is (pl. a BÉK-re történő utalásokat illesztettek be a házasság mellé), illetve egyesével felsorolták, hogy mely, a házásokra vonatkozó jogszabályokat kell — külön módosítás nélkül is — a bejegyzett élettársakra is alkalmazni.

Mindkét jogi konstrukciónak voltak kritikusai, sőt ellenzői is, akik éppen az ellenkező megoldást tartották volna helyesebbnek. Az EJEB gyakorlatát is figyelembe véve alkotmányjogi szempontból alapvetően mindkét megoldás elfogadható, csak a teljes és mechanikus azonosítás nem.

5.2. Az Alkotmánybíróság a 15. §-sal kapcsolatos kifogásokat jelen határozat indokolásának III/4.1. pontjában már elbírálta. A jogbiztonság követelményével, illetve a diszkrimináció tilalmával kapcsolatban pedig a testület a következőket mérlegelte.

5.2.1. Az Abh. szerint a jogbiztonság szempontjából aggályos, hogy a törvényhozó a Békmtv.-ben egyetlen generális utaló szabállyal a jogrendszer egészének a házasságra, a házastársakra, elváltakra, özvegyekre stb. — tehát a házasság intézményére — vonatkozó összes szabályát felhívta és „megfelelően” alkalmazni rendelte (ABH 2008, 1203, 1223-1224.). Jelen ügyben ugyanazon utaló szabály [Békmtv. 3. § (1) bekezdés] alkotmányosságának a kérdését kellett megvizsgálni azzal a lényeges különbséggel, hogy az utaló szabály most kizárólag az azonos nemű párokra vonatkozik, mert a Békmtv. értelmében csak ők létesíthetnek BÉK-et. Ez az eltérés azért jelentős, mert a korábbi döntés szerint az alkotmányellenesség éppen abban állt, hogy a generális utaló szabály révén a különneűek számára a házassággal mint alkotmányos jogintézménnyel párhuzamos, azzal versengő, sőt összekeverhető jogintézmény jött volna létre. Az utaló szabály alkotmányellenessége tehát abban állt, hogy a különneű párok vonatkozásában a bejegyzett élettársi közösség jogintézményét a lényeges tartalom (joghatások) tekintetében azonosá tette volna a házassággal.

Jelen ügyben ez az alkotmányellenességet okozó lényeges körülmény már nem áll fenn. A jogalkotó számos jogszabályt kifejezetten módosított, ezekbe a házasság mellé a BÉK-re történő utalásokat illesztett be, de továbbra sem élt azzal a lehetőséggel, hogy a jogrendszer egészében minden egyes, a házasságra vonatkozó jogszabályt külön módosítson. Ezzel azonban jogalkalmazási nehézséget, jogbizonytalanságot nem okoz. A jogalkalmazás számára világos iránymutatást jelent annak az előírása, hogy ahol házasságról, házastársakról stb. van szó bármely jogszabályban, az alatt a hatálybalépést követően — a Békmtv.-ben megjelölt kivételektől eltekintve — az újfajta párkapcsolati személyállapotot keletkeztető BÉK-et és magukat a bejegyzett élettársakat is érteni kell. Az ún. „megfelelő” alkalmazás elrendelése most is teret enged a bírói, jogalkalmazói mérlegelésnek abban a tekintetben, hogy esetről-esetre, az adott konkrét élethelyzetben az érintett jogszabályhely alkalmazási feltételeit az azonos nemű párok vonatkozásában megállapítsa.

Szintén nem okozhat jogbizonytalanságot a BÉK bevezetése az érintett jogalanyok számára sem: a házasság és a BÉK ugyan hasonló jogintézmények, azonban házasságot csak különneű, BÉK-et pedig csak azonos nemű személyek létesíthetnek. E tény világos és felismerhető különbséget jelent mindenki számára.

Az indítványozók feltételezik, hogy a jogalkalmazás során problémák adódnak majd, s emiatt is alkotmányellenesnek tartják a generális utaló szabályt (illetve ezen keresztül a Békmtv. egészét). A támadott jogszabály azonban nem tekinthető eleve értelmezhetetlennek vagy alkalmazhatatlannak, és az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint „[ö]nmagában nem sérti a jogbiztonságot az, ha a jogszabály a jogalkalmazás során értelmezésre szorul” [31/2003. (VI. 4.) AB határozat, ABH 2003, 352, 365.]. Nem tartozik az Alkotmánybíróság hatáskörébe, hogy előzetesen mérlegeljen minden, az indítványozókat foglalkoztató — egyelőre kizárólag — elméleti kérdést. Amennyiben a nem „megfelelő” jogalkalmazás során konkrét alkotmányjogi probléma (pl. valamely, a Békmtv. generális utaló szabályával érintett jogszabály alkotmányellenességének vagy mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességnek a gyanúja) merülne fel, az Alkotmánybíróság eljárása esetről-esetre kezdeményezhető.

Az Alkotmánybíróság mindezek miatt az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének sérelmére való hivatkozásokat nem találta megalapozottnak.

5.2.2. Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésére, a „megkülönböztetés indokolatlan hiányára” való

hivatkozás sem megalapozott a generális utaló szabállyal kapcsolatban.

A Békmtv. 3. § (1) bekezdése generális utaló szabálya ellenére a jogalkotó megállapított fontos kivételeket, a házasság és a BÉK között fenntartott formai és tartalmi különbségeket, a legjelentősebb e körben a gyermek közös örökbefogadásának, illetve a humán reprodukciós eljárásban való részvételnek a kizárása. Különneműek esetében az örökbefogadás kizártságának nem lenne ugyanekkora jelentősége, hiszen esetükben ez nem az egyetlen és nem is a tipikus módja a gyermekvállalásnak (Vö. Abh., ABH 2008, 1203, 1220-1221.). Az azonos neműek vonatkozásában azonban a jogi értelemben vett közös gyermek vállalásának a kizártsága a házasság és a BÉK eredete és társadalmi rendeltetése közötti érdemi eltérést rögzíti. A házasság „tipikusan közös gyermekek születését és a családban való felnevelését célozza”, így a házasság intézményét az állam arra is tekintettel részesíti alkotmányos védelemben, hogy „elősegítse a házastársak számára a közös gyermekkel is rendelkező család alapítását” [14/1995. ABH 1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 83.]. Ettől eltérően a BÉK, bár ez szintén a véglegesség szándékával létrehozott párkapcsolat, amely két azonos nemű személy kölcsönös gondoskodásban élésének kerete, de e kapcsolatot nem a családalapítás (és így nem a társadalmi reprodukció) lehetőségére tekintettel védi a törvényalkotó: azonos nemű pároknak természetes úton közös gyermeke nem lehet, és a Békmtv. alapján a jogalkotó a BÉK-ben élők számára a jogi értelemben vett családdá válást sem kívánja lehetővé tenni. Mindez azt jelenti, hogy a jogalkotó — az indítványozók által sérelmezett generális utaló szabály ellenére — valójában nem kezeli, természetüknél fogva nem is kezelheti azonos módon a házasságban és a BÉK-ben élőket. Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság a „megkülönböztetés hiányára” alapított indítványi kérelmeket is elutasította.

5.3. Több indítványozó is hangsúlyozta, hogy az Abh. szerint az Alkotmánybíróság „a házasság és a BÉK között kifejezetten fenntartott különbségek egyikét sem tudta olyan lényegesnek értékelni, mint amelyből a jogalkotó szándéka egyértelműen igazolható lenne abban a vonatkozásban, hogy a BÉK új jogintézményét a magyar jogrendszerben a házasság intézményétől egyértelműen el kívánta volna határolni.”

Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben hangsúlyozza, hogy korábbi döntésében a vizsgálatot kifejezetten csak a különeműek vonatkozásában végezte el [„Nincs tehát alkotmányos lehetőség arra, hogy törvény a házasság alkotmányosan védett intézményével felcserélhető jogintézményt hozzon létre azok számára, akik házasságkötési joggal rendelkeznek.” (Abh., ABH 2008, 1203, 1225.)] Ezzel szemben jelen ügyben a testület az azonos neműek vonatkozásában megállapítja, hogy a házasság és BÉK szabályozása között érdemi különbség van arra tekintettel, hogy a közös gyermek vállalását a Békmtv. kizárja.

6. Az Alkotmánybíróság ezt követően az önrendelkezési jog [Alkotmány 54. § (1) bekezdés] sérelmével kapcsolatos indítványozói hivatkozásokat tekintette át.

6.1. Az egyik indítványozó általánosságban tartja az önrendelkezési jog sérelmének a BÉK házassághoz hasonló szabályozását, illetve a BÉK „megszüntetésének akadályozását”, úgy véli például, hogy a megszüntetés elé akadályokat gördíteni csak a közös gyermek védelme érdekében indokolt, azonos neműeknek azonban nem lehet gyermeke.

Az Alkotmánybíróság az indítványozó érvelését nem tartja megalapozottnak. Az BÉK az azonos nemű párok számára egy olyan lehetőség, amelynek az igénybe vétele szabad elhatározásukon múlik. Lehetőségük van tehát eldönteni, hogy kívánnak-e egyáltalán élettársi kapcsolatot létesíteni, és ha igen, annak melyik fajtáját: de facto (esetleg nyilvántartással igazolt) élettársi viszonyt vagy BÉK-et. A Békmtv. nem korlátozza a felek döntési szabadságát, választási lehetőségét ebben a vonatkozásban. Szintén nem akadályozza a törvény a BÉK-ben élőket abban, hogy — az önrendelkezési joguk körébe tartozó döntésként — életközösségüket megszüntessék, és együttesen vagy bármelyik fél egyedül a BÉK felbontását kérje.

A házasság felbontására irányuló szabályok alkalmazásának elrendelése a BÉK-re azzal jár, hogy a bíróság elméletileg el is utasíthatja a bontási keresetet. A házasságot (illetve a Békmtv. nyomán a BÉK-et is) ugyanis bármelyik fél — illetőleg a felek közös — kérelmére is csak akkor bontja fel a bíróság, ha az „teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott” [Csjt. 18. § (1) bekezdés, ún. feldúltsági elv]. A teljes körű bizonyítás alapján folyó bontóperek jellegzetessége tehát, hogy az adott ügy egyéb körülményeit is feltárva és mérlegelve — figyelembe véve a Csjt. 18. § (2) bekezdésében írtakat is, illetve a bontást kérő fél érzelmeit (elhidegülés), a kapcsolat korábbi minőségét, a feleknek az esetleges különélés alatt alakult életvitelét, a különélés idejét és tartalmát stb. — kell eldönteni, hogy van-e reális remény a házasság (az életközösség) megmentésére, avagy a kapcsolat megromlása helyrehozhatatlan. Ugyanakkor a Csjt. — az indítványozó hivatkozásával ellentétben — eddig sem csupán a közös kiskorú gyermek védelmében, hanem a házassági kapcsolat funkciójára, jelentőségére és jellemzőire tekintettel írta elő a bírósági mérlegelést abban a vonatkozásban, hogy a kapcsolat valóban visszafordíthatatlanul tönkrement-e. A feldúltsági elvet tehát akkor is alkalmazni kell, ha az érintett kapcsolatból nem

származott közös gyermek.

Az említett elv alkalmazásának elrendelése a BÉK-re — mivel ez szintén az egymás támogatását, az egymásról való gondoskodást, tartós együttélést magában foglaló, a véglegesség szándékával létrehozott párkapcsolat, egy új személyállapot kerete — az önrendelkezési jogot nem sérti. A BÉK felbontását — a házassághoz hasonlóan — a pár bármelyik tagja kérheti, a felperes akár a BÉK megromlásáért elsősorban vagy kizárólag felelős fél is lehet. Az ő egyoldalú kérelmére, a vétlen társ esetleges ellenzése dacára is fel lehet, sőt fel kell bontani a BÉK-et, ha egyébként annak feltétele — a kapcsolat teljes és helyrehozhatatlan megromlása — a bíróság megítélése szerint megvalósult.

Az Alkotmánybíróság mindezek miatt az önrendelkezési jog vélt sérelmére alapított indítványi kérelmet elutasította.

6.2. Egy másik indítványozó az Alkotmány 54. § (1) bekezdésével összefüggésben arra hivatkozott, hogy az azonos neműek közötti — általa erkölcsileg helytelenített — párkapcsolat létesítésére nem terjed ki a cselekvési szabadság.

Az Alkotmánybíróság ebben a vonatkozásban ismét az Abh.-ra utal, melyben úgy fogalmazott, hogy az azonos neműek tartós párkapcsolata számára az elismerés és a védelem igénye — mivel ők házasságra nem léphetnek — az emberi méltósághoz való jogból [Alkotmány 54. § (1) bekezdés], és az abból származtatott önrendelkezési jogból, az általános cselekvési szabadságból, illetve a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból levezethető. Az Alkotmánybíróság álláspontja tehát — az indítványozóéval ellentétben — az, hogy a tartós és zárt párkapcsolat létesítésének a joga a felek nemétől függetlenül része az Alkotmány 54. § (1) bekezdése által védett jognak.

Az indítványt ezért az Alkotmánybíróság ebben a vonatkozásban is elutasította.

7. Az Alkotmánybíróság ezt követően megvizsgálta azt a kifogást, mely szerint azért sérti a Békmtv. az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdését, mert csak az azonos nemű személyekre vonatkozik. Eszerint az minősülne hátrányos megkülönböztetésnek, hogy más, egymással közösségben, de nem párkapcsolatban együtt élők nem létesíthetnek BÉK-et, s így nem is részesülhetnek annak előnyeiből.

Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében rögzített hátrányos megkülönböztetés tilalma az Alkotmánybíróság gyakorlatában a jogrendszer egészét átható alkotmányos alapelveként kap értelmezést. A tilalom elsősorban az alkotmányos alapjogok terén tett megkülönböztetésekre terjed ki. Személyek közötti, alkotmányosértő hátrányos megkülönböztetés akkor állapítható meg, ha valamely személyt vagy embercsoportot más, azonos helyzetben lévő személyekkel vagy csoporttal történt összehasonlításban kezelnek hátrányosabb módon [21/1990. (X. 4.) AB határozat, ABH 1990, 73, 78.; 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991, 146, 162.; 43/B/1992. AB határozat, ABH 1994, 744, 745.]. A megkülönböztetés pedig akkor alkotmányellenes, ha a jogszabály a szabályozás szempontjából azonos csoportba tartozó (egymással összehasonlítható) jogalanyok között tesz különbséget anélkül, hogy annak alkotmányos indoka lenne (191/B/1992. AB határozat, ABH 1992, 592, 593.). Rámutatott az Alkotmánybíróság arra is, hogy az alapjognak nem minősülő egyéb jogra vonatkozó, személyek közötti hátrányos megkülönböztetés vagy más korlátozás alkotmányellenessége akkor állapítható meg, ha a sérelem összefüggésben áll valamely alapjoggal, végső soron az emberi méltóság általános személyiségi jogával, és a megkülönböztetésnek, illetve korlátozásnak nincs tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indoka, vagyis önkényes [35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 197, 200.].

Az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy az élettársi viszony fogalma mind nyelvtani, mind jogi értelemben elfogadott, ismert, világos jelentéstartalmú: két, életvitelszerűen együtt élő ember gazdasági, érzelmi közösségét jelenti. E kapcsolat alapvetően eltér más, például baráti, hozzátartozói, közös háztartásban élési, bérlőtársi stb. kapcsolatoktól, amelyek adott esetben szintén közösen gazdálkodó, bizalmi, sőt „érzelmi” közösségként funkcionálnak, azonban nem tekinthetők „életközösségnek”, nélkülözik a párkapcsolati jelleget. Mivel alkotmányjogi szempontból — éppen a párkapcsolati jelleg megléte vagy hiánya okán, tehát az együttélés célját, funkcióját tekintve — az élettársi kapcsolatot és az egyéb említett együttélési formákat választó személyek helyzete összehasonlíthatatlan, nincs szó arról, hogy a jogalkotó a BÉK szabályozásával azonosan kezelendő jogalanyok között alkotmányellenes megkülönböztetést alkalmazna, s ezzel akár az Alkotmány 70/A. (1) bekezdésének, akár a Jat. 18. § (3) bekezdésének a sérelmét okozná.

Alkotmányellenes megkülönböztetésről egyébiránt azért sem lehet szó, mert az azonos neműek tartós párkapcsolata számára az elismerés és a védelem igénye levezethető az emberi méltósághoz való jogból; számukra a jogalkotónak az Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja (Abh., ABH 2008, 1203, 1224-1225.). Ettől eltérően azonban az indítványozók által említett egyéb életviszonyok ilyen védelmet nem élveznek, tehát az azonos nemű bejegyzett élettársak és a más, nem párkapcsolati életközösségben együtt élő személyek helyzetének jogi rendezése nem

összehasonlítható.

8. Két indítványozó úgy véli, hogy a Békmtv. azért is alkotmányellenes, mert az Alkotmány alapján olyan védelmi intézkedésekre van joga a kiskorú gyermekeknek, amely kizárja, hogy a jogalkotó a homoszexuális párok kapcsolatához — a BÉK-hez — a házassághoz hasonló joghatásokat fűzzön.

8.1. Kifogásolja az egyik indítványozó egyrészt azt a lehetőséget, hogy homoszexuális párok közösen nevelhetnek gyermeket.

Annak megállapítása érdekében, hogy a konkrét esetben alkotmányjogi probléma fennáll-e, az Alkotmánybíróság mérlegelte, hogy a Békmtv. tartalmaz-e ebben a vonatkozásban a gyermekek alkotmányos jogaival összefüggésbe hozható szabályozást.

A Békmtv. 3. § (2) bekezdése szerint a bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak, tehát nem érvényesül a Csjt. azon szabálya [51. § (2) bekezdés], hogy „azt, akit mindkét házastárs — akár együttesen, akár külön-külön — örökbefogadott, a házastársak közös gyermekének kell tekinteni (közös gyermekké fogadás)”. Az egyik bejegyzett élettárs a másiknak a (vér szerinti vagy örökbefogadott) gyermekét szintén nem fogadhatja örökbe. A BÉK továbbá apasági vélelmet sem keletkeztet [ezt szintén a Békmtv. 3. § (2) bekezdése zárja ki], illetve a 3. § (4) bekezdése kifejezetten kimondja azt is, hogy az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak. Mindez azt jelenti, hogy a Békmtv. kifejezetten kizárja, hogy a BÉK-ben élő azonos nemű pároknak jogi értelemben véve közös gyermeke legyen. Ettől függetlenül előfordulhat, hogy azonos nemű párok közös háztartásában gyermek nevelkedik, ám ez olyan tény, amely nem a Békmtv. következménye, és e helyzet a Békmtv. rendelkezéseivel nem hozható kapcsolatba. Az Alkotmánybíróság mindezek miatt ebben a vonatkozásban a kiskorú gyermek „mindenek felett álló érdekének” (995/B/1990. AB határozat, ABH 1993, 515, 526-529.) sérelmére történő hivatkozást — az összefüggés hiánya miatt — elutasította.

8.2. Ezen túlmenően mindkét említett indítványozó az Alkotmánybíróság állásfoglalását várja a következő kérdésben: úgy vélik, hogy a gyermekek mindenek felett álló érdekét, egészséges nemi beállítottságuk kialakulását veszélyezteti (illetve „identitásbeli elbizonytalanodásukhoz” vezet) a Békmtv. azért, mert azt sugallja, hogy a homoszexualitás a házassághoz (tehát a különneűek kapcsolatához) hasonlóan értékes párkapcsolat.

„Az Alkotmány 16. §-a állami kötelezettséget állapít meg az ifjúság létbiztonsága, oktatása és nevelése, valamint érdekeinek védelme tekintetében. Ez a rendelkezés azonban önmagában alanyi alapjogot nem tartalmaz konkrét állami szolgáltatásokra. A jogalkotó szervek számára széles mozgásteret biztosít az ifjúság létbiztonságát, oktatását és nevelését, valamint érdekének védelmét szolgáló támogatási formák meghatározásában. E köteleesség gyakorlása során a jogalkotó szerveknek természetesen tiszteletben kell tartaniuk az Alkotmány alapelveit, valamint az ifjúságot megillető alapvető jogokat.” [79/1995. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1995, 399, 405.]

„A gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapvető jog megillet, mint mindenki más, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt felnőtté válásához. Ezért az Alkotmány 67. § (1) bekezdése a gyermek alapvető jogairól szól, egyidejűleg a család (szülők), az állam és társadalom alapvető kötelezettségeit megszabva.” (995/B/1990. AB határozat, ABH 1993, 515, 524.) Az Alkotmány 67. § (1) bekezdése tehát egyfelől a gyermeknek a védelemhez, a róla történő gondoskodáshoz való alapvető jogát, másfelől a szülő, illetve az állam kötelezettségét szabja meg. „A testi fejlődés biztosítására vonatkozó köteleességek a tartás, gondozás. A szellemi, erkölcsi fejlődés lehetővé tétele a nevelés megválasztásával (Alkotmány 67. § (2)) a világnézeti, vallási, kulturális, művészeti, tudományos oktatásának biztosításával, szeretetteljes családi légkör kialakításával történik.” (995/B/1990. AB határozat, ABH 1993, 515, 528.)

Az Alkotmány 67. §-a, amely az állam köteleességévé teszi, hogy a gyermek személyiségfejlődéséhez szükséges védelmet és gondoskodást nyújtson, egyrészt vonatkozik az egyértelműen káros hatások távol tartására, másrészt magában foglalja azt is, hogy az állam a személyiségét, s így az egész jövőendő életét meghatározó súlyos kockázatvállalást is elhárítsa a gyermektől [21/1996. (V. 17.) AB határozat, ABH 1996, 74, 80.]. Az állam feladata tehát intézményes védelmet nyújtani a gyermek egészséges fejlődéséhez.

Az indítványozók a homoszexualitást erkölcsileg elítélendőnek tartják, és lényegében azt kérik az Alkotmánybíróságtól, hogy mondja ki: a még nem fixálódott nemi identitású, szerepet nem választott fiatalok pszichoszexuális fejlődését a homoszexuális párkapcsolatok értéként tételezése káros irányba befolyásolhatja.

Az Alkotmánybíróság az azonos neműek közötti kapcsolatot — tartós, megvallott formájában és egyes életviszonyokra korlátozva — jogilag védendőnek ismerte el [14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84.], mindazonáltal — a 21/1996. (V. 17.) AB határozat (ABH 1996, 74, 84.) szerint — „nem azért, mert a kapcsolat homoszexuális, hanem mert olyan kapcsolat, amelyhez hasonló tényállásokat a jog másutt is elismer, és a megkülönböztetésnek nem volt alapja. A homoszexualitás eddigi egyetlen megítélésénél is megmaradt tehát az Alkotmánybíróság a közérkölc minősítését mellőző, semleges úton”. A testület határozottan leszögezte — s ezen álláspontját jelen úgy kapcsán sem kívánja módosítani —, hogy „nem minősíti a homoszexualitást erkölcsi szempontból. (...) az Alkotmányt nem úgy értelmezi, mintha a gyermek erkölcsi fejlődését (67. §) a homoszexuálissá válás lehetősége veszélyeztetné, mert a homoszexualitásról az Alkotmány alapján nem formálhat erkölcsi ítéletet.” [21/1996. (V. 17.) AB határozat, ABH 1996, 74, 85-86.] A homoszexuális irányultság kialakulásának okairól folyó tudományos vitát pedig nem az Alkotmánybíróság feladata eldönteni.

A stabil, szeretetteljes, tartós párkapcsolat, amelyben a felek együttműködnek és kölcsönösen segítik, támogatják egymást, hozzájárul a személyiség kiteljesedéséhez, és így a felek nemétől függetlenül értéket hordoz. A támadott jogszabály a jog eszközeivel járul hozzá az azonos nemű párok társadalmi elismeréséhez, megadja számukra egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja.

Az Alkotmánybíróság megítélése szerint az a tény, hogy a kiskorúak szocializációjuk során a homoszexualitás elfogadását tükröző jogi szabályozással és várhatóan ennek megfelelő társadalmi magatartással találkozhatnak, semmiképpen sem minősíthető egész személyiségüket, testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődésüket negatívan érintő, jövőjüket meghatározó kárnak vagy veszélynek. Tény, hogy a jogi viszonyulás befolyásolja a társadalmi megítélést, s ennek következtében egyértelműen szerepe van abban az egyéni döntésben, hogy valaki a saját homoszexualitásához hogyan viszonyul (pl. felvállalja-e azt), de arról nincs szó, hogy a Békmtv. kapcsán a gyermek a személyiségfejlődését illetően vagy bármely más vonatkozásban kényszerpályára kerülne [Vö. 21/1996. (V. 17.) AB határozat, ABH 1996, 74, 86.]. Így pedig az sem állapítható meg, hogy a Békmtv. megsértené az Alkotmány 16. §-ában, illetve a 67. § (1) bekezdésében foglalt, a kiskorúakat megillető, alkotmányosan megkövetelt gondoskodási minimumra vonatkozó állami kötelezettséget.

9. Azzal az indítványi elemmel kapcsolatban, mely a bejegyzett élettársak törvényes örökös helyzetét kifogásolta, az Alkotmánybíróság a következőket állapította meg.

„Az Alkotmány 14. § az öröklés jogának biztosításával arra ad lehetőséget, hogy jogszabályban meghatározott feltételek esetén az örökhagyó vagyonát halála esetén más személy megszerezhesse” (672/B/1990. AB határozat, ABH 1991, 508, 510.). Az öröklési jog „[o]bjektív értelemben a jogrendszer azon szabályainak összességét jelenti, amelyek a magánszemélyek halála esetén vagyonának sorsát rendezik; azaz törvényes illetve végrendeleti öröklés útján lehetővé teszik az örökhagyó számára, hogy vagyonával halála esetére rendelkezék, illetve az örökös számára, hogy azt megszerezhesse. (...) Szubjektív értelemben — alanyi jogként — az örökléshez való jog egyaránt magába foglalja az aktív és passzív öröklési jogot. Az aktív öröklési jog magában rejti a tulajdonjog egyik részjogosítványát, a rendelkezési jogot: vagyis az örökhagyó jogát, hogy vagyonával feltételesen, halála esetére rendelkezessen. (...) A passzív öröklési jog az öröklés jogcímén történő tulajdonszerzést foglalja magába, vagyis azt, hogy valakinek az örökhagyó halálával alanyi joga keletkezzék a tulajdonszerzésre.” (819/B/2006. AB határozat, ABH 2007, 2038, 2040- 2041.)

A Békmtv. — kiegészítve a Ptk. eddig hatályos rendelkezéseit — a bejegyzett élettársakat egymás vonatkozásában — eltérő végintézkedés hiányában — törvényes örökössé teszi. Ez a tény bővíti ugyan az eddig a Ptk. alapján törvényes örökös pozícióban lévő jogalanyok körét, azonban a jogszabály-módosítás az Alkotmány 14. §-át — az öröklési jog mint Alkotmányban biztosított jog tartalmát — nem sérti. Az Alkotmány említett rendelkezéséből ugyanis „nem vezethető le részletszabály az öröklés mikéntjére” (936/D/1997. AB határozat, ABH 1999, 615, 619.). Az indítványt ezért az Alkotmánybíróság elutasította.

Ezzel összefüggésben elutasította a testület az Alkotmány 16. §-ára alapított kérelmet is, megítélése szerint ugyanis a bejegyzett élettársak törvényes örökös pozíciója és az alaptörvény említett, az ifjúság védelmét előíró rendelkezése között összefüggés nincs.

10. Az egyik indítvány szerint az Alkotmány 60. § (1) bekezdésébe ütközik, hogy a jogalkotó nem teszi lehetővé az anyakönyvvezetőknek a BÉK létrehozásában való közreműködés megtagadását.

Bár az indítványozók ezzel összefüggésben a Békmtv. 8. § (1) bekezdésének az At. módosítására — egy új 26/B. § beiktatására — vonatkozó rendelkezései megsemmisítését kérték (e szabályok írják elő, hogy az anyakönyvvezetőnek mely esetekben kell megtagadnia a BÉK létrehozását), a kérelem indokolásából egyértelműen megállapítható, hogy — mivel egy konkrét mentességi ok hiányát kifogásolták — valójában mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítását kérték. Az

Alkotmánybíróság a kérelmet gyakorlatának megfelelően tartalma szerint bírálta el.

Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 49. § (1) bekezdése szerint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására kerülhet sor, ha a jogalkotó szerv a jogszabályi felhatalmazásból származó jogalkotói feladatát elmulasztotta és ezzel alkotmányellenességet idézett elő. „E törvényi rendelkezés alkalmazása során a két feltételnek — a mulasztásnak és az ennek folytán előidézett alkotmányellenes helyzetnek — együttesen kell fennállnia. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a jogalkotói feladat elmulasztása akkor állapítható meg, ha a jogalkotó jogalkotási kötelezettsége konkrét jogszabályi felhatalmazásból ered, vagy valamely alapvető jog érvényesüléséhez magából az Alkotmányból szükségszerűen következik a jogszabály megalkotásának kényszere. A jogalkotó szerv jogszabály-alkotási kötelezettségének konkrét jogszabályi felhatalmazás nélkül is köteles tehát eleget tenni, ha azt észleli, hogy a hatás- és feladatkörébe tartozó területen jogszabályi rendezést igénylő kérdés merült fel, feltéve, hogy a szabályozást valamely alkotmányos jog érvényesülése vagy biztosítása kényszerítően megköveteli [22/1990. (X. 16.) AB határozat, ABH 1990, 86.]. Az állam jogalkotói kötelezettsége — ahogy erre az Alkotmánybíróság a 37/1992. (VI. 10.) AB határozatában (ABH 1992, 227, 231.) rámutatott — következhet az Alkotmányból kifejezett rendelkezés nélkül is, ha valamely alkotmányos alapjog biztosítása ezt feltétlenül szükségessé teszi” [1395/E/1996. AB határozat, ABH 1998, 667, 669.].

Az Alkotmánybíróság több döntésében foglalkozott az Alkotmány 60. §-ában foglalt alapjoggal. Kimondta egyrészt, hogy a lelkiismereti- és vallásszabadság alapjogából az az alkotmányos kötelesség hárul az államra, hogy az egyéni meggyőződés szabad kialakításának és a tudatos választásnak a lehetőségét biztosítsa [4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 53.]. A lelkiismereti szabadság jogát a 64/1991. (XII. 17.) AB határozat — az abortusz elvégzését megtagadó orvosok vonatkozásában — a személyiség integritásához való jogként értelmezte, és leszögezte, hogy „az állam senkit nem kényszeríthet olyan helyzetbe, amely meghasonlásba vinné önmagával, azaz amely összeegyeztethetetlen a személyiségét meghatározó valamely lényeges meggyőződésével. Az államnak nemcsak az a kötelessége, hogy ilyen kényszerből tartózkodjék, hanem az is, hogy lehetővé tegye — ésszerű keretek között — az alternatív magatartást. Nem alkotmányellenes, ha ez utóbbi érdekében az, aki lelkiismerete szerint kíván cselekedni, olyan áldozatokra kényszerül, amelyek nem aránytalanok.” (ABH 1991, 297, 314-315.) „A lelkiismereti szabadság és a vallásszabadság külön is nevesített joga azt ismeri el, hogy a lelkiismereti meggyőződés, s ezen belül, adott esetben a vallás az emberi minőség része, szabadságuk a személyiség szabad kibontakozásához való jog érvényesülésének feltétele. (...) Az általános személyiségi jogból folyó cselekvési szabadságnak különös súlyt ad, ha a személyiség lényegét érintő lelkiismereti vagy vallási meggyőződésből fakad a cselekedet” [4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 50-51.]. A vallási vagy lelkiismereti meggyőződésből adódó cselekedet alkotmányos védelme felmerült más ügyek kapcsán is, pl.: a szülők joga, hogy lelkiismeretük szerint neveljék gyermekeiket [39/2007. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2007, 464.]; az önmaga pártatlanságával kapcsolatos kételyeket feltáró bíró kizárása az ügy további elintézéséből [17/2001. (VI. 1.) AB határozat, ABH 2001, 222.]; a fegyveres katonai szolgálat megtagadása [46/1994. (X. 21.) AB határozat, ABH 1994, 260.].

Annak megállapítása érdekében, hogy a hatályos Békmtv.-ben foglalt előírásokkal kapcsolatban megvalósul-e a lelkiismereti szabadsághoz való jog sérelme, át kellett tekinteni az anyakönyvvezetőknek a BÉK-kel kapcsolatos feladatait.

Az At. 26/A. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a BÉK létesítése iránti szándékot személyesen kell bejelenteni, amerről az anyakönyvvezető jegyzőkönyvet vesz fel. A leendő bejegyzett élettársaknak nyilatkozniuk kell arról, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuknak legjobb tudomásuk szerint nincs törvényes akadálya, valamint igazolniuk kell, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuk törvényes feltételei fennállnak [Békmtv. 2. § (1) bekezdés, a (2) bekezdésben foglalt kivételekkel]. A Békmtv. 1. § (1) bekezdése szerint pedig a BÉK akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni. A BÉK létrehozásához tehát az anyakönyvvezető előtti személyes megjelenésre van szükség. Az 1. § (3)-(4) bekezdésében meghatározott további alaki kellékek — pl. az anyakönyvi bejegyzés — a BÉK létrejöttének, érvényességének jelen szabályozási környezetben nem feltétele [az At. 26/E. § (10) bekezdése is úgy rendelkezik, hogy a BÉK a felek anyakönyvvezető előtt tett (6) bekezdés szerinti egybehangzó nyilatkozatával jön létre, amit az anyakönyvvezető megállapít, de a BÉK létrejöttének nem feltétele sem az anyakönyvi bejegyzés, sem annak aláírása]. A felek nyilatkozata akkor is létrehozza a BÉK-et, ha az előtte megjelent személyeket erre vonatkozó kötelessége ellenére az anyakönyvvezető nem jegyzi be. A tanúk ezt igazolni tudják, s a bejegyzés pótolható.

A BÉK-et ennek értelmében az anyakönyvvezető előtt megjelent két személy egybehangzó nyilatkozata, akaratnyilvánítása és nem az anyakönyvvezető tevékenysége — a bejegyzés mint állami aktus — hozza létre. A hivatalos minőségben eljáró anyakönyvvezető tehát az azonos nemű személyek között de facto már létrejött kapcsolat állami (törvényi) elismerésének folyamatában működik közre (BÉK létesítése iránti szándék jegyzőkönyvbe vétele, a törvényes feltételek meglétének ellenőrzése, a BÉK létrejöttének

megállapítása, deklaratív hatályú anyakönyvi bejegyzés), tevékenysége regisztratív jellegű. Az anyakönyvvezető hivatalos személy, ebben a minőségében eljárva világnézetileg semlegesnek kell lennie.

Nincs szó arról, hogy a jogalkotó az anyakönyvvezetőt közvetlenül saját személyére vonatkozóan valamely vallási, lelkiismereti (világnézeti vagy erkölcsi) paranccsal, személyes meggyőződéssel összeegyeztethetetlen cselekedetre kötelezné (helyzete ezért alapvetően eltérő pl. az aktív/passzív eutanáziában vagy az abortusz tényleges elvégzésében való közreműködést megtagadó orvos esetétől). Az ugyanis, hogy az állam képviselőjében eljárva az anyakönyvvezető közreműködik a BÉK létrehozásában, nem befolyásolja saját szexuális orientációját, azt, hogy a magánéletben milyen nézeteket vall, magára nézve milyen erkölcsi, vallási követelményeket tart irányadónak, s milyen magatartást tanúsít. Önmagában tehát az a tény, hogy az anyakönyvvezető egyébként hogyan viszonyul az azonos neműek párkapcsolatához (vallási, erkölcsi, esetleg más okból elítéli vagy támogatja azt), jelen ügy megítélése szempontjából nem releváns kérdés.

Az Alkotmánybíróság álláspontja a kifejtettek miatt az, hogy a Békmtv. nyomán az anyakönyvvezető nem kerülhet olyan helyzetbe, ami a lelkiismereti- és vallásszabadsághoz való, Alkotmányban biztosított jogát sértene. Nincs alkotmányos ok arra, hogy a közhivatalt viselő anyakönyvvezető pusztán az eléje járuló párok szexuális beállítottsága miatt megtagadhassa az állami elismerésben való közreműködést.

Következésképpen nem valósít meg mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet, hogy a jogalkotó nem tette kifejezetten lehetővé az anyakönyvvezetőknek azt, hogy a BÉK létesítésének folyamatából — a lelkiismereti és vallásszabadság jogára hivatkozással — kilépjenek.

11.1. Az egyik indítványozó azt állítja, hogy a Békmtv. azért alkotmányellenes, mert a BÉK esetében nem érvényesülnek a Csjt. 7-12. §-aiban foglalt érvénytelenségi okok.

Az indítványozó nem veszi figyelembe, hogy a Békmtv. generális utaló szabálya nyomán a házasságra vonatkozó szabályokat a BÉK-re is alkalmazni kell, s ezért a Csjt.-ben felsorolt házassági érvénytelenségi okok esetén a BÉK is érvénytelen. Mivel emiatt az indítvány megalapozatlan, az Alkotmánybíróság azt elutasította.

11.2. Az Alkotmánybíróság megvizsgálta azt a negyedik és ötödik indítványozó által előterjesztett kifogást, mely szerint sérti a jogállamiság és a jogbiztonság követelményét az a tény, hogy a Békmtv. a BÉK-et családjogi intézményként szabályozza. Mivel a testület ebből a szempontból nem talált alkotmányossági összefüggést az Alkotmány 2. § (1) bekezdése és a Békmtv. között, az indítványokat — állandó gyakorlatának megfelelően [698/B/1990. AB határozat, ABH 1991, 716-717.; 35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 197, 201.; 720/B/1997. AB határozat, ABH 1998, 1005, 1007.; 380/D/1999. AB határozat, ABH 2004, 1306, 1313-1314.] — ebben a vonatkozásban elutasította.

11.3. Szintén nem talált alkotmányossági összefüggést az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jog és a bejegyzett élettárs azon joga között, hogy elhunyt élettársa eltemettetéséről gondoskodhat, ezért elutasította az ezzel összefüggésben előterjesztett indítványt.

12.1. Az negyedik és az ötödik indítványozó — az Alkotmány 7. § (1) bekezdésére hivatkozva — a Békmtv. nemzetközi szerződésbe ütközését is állította. Az Abtv. 21. § (3) bekezdése megállapítja azon lehetséges indítványozók körét, akik az Abtv. 44. §-a szerint valamely jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközésének alkotmányossági vizsgálatát kezdeményezhetik. Az indítványozók nem tartoznak az itt felsoroltak közé, így az Alkotmánybíróság az Ügyrend 29. § c) pontja alapján ezt az indítványi elemet visszautasította.

12.2. Az Alkotmánybíróság végezetül megállapítja: az Abtv. 22. § (2) bekezdése szerint az indítványnak a kérelem alapjául szolgáló ok megjelölése mellett határozott kérelmet kell tartalmaznia. Az Ügyrend 21. § (2) bekezdése szerint a kérelem akkor tekinthető határozottnak, ha az indítvány tartalmazza a vizsgálendő jogszabály megjelölése mellett az Alkotmánynak azokat a rendelkezéseit, amelyeket — az indítványozó állítása szerint — a hivatkozott jogszabályok megsértenek. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint továbbá — az Abtv. 22. § (2) bekezdésének az ok megjelölésére irányuló kötelezettsége alapján — az indítványozónak meg kell indokolnia, hogy a támadott jogszabály miért és mennyiben sérti az Alkotmány hivatkozott rendelkezését. Az indítvány érdemben nem bírálható el, ha az indítványozó nem támasztja alá összefüggően, érdemi vizsgálatra alkalmas érvekkel a megsemmisíteni kért jogszabályi rendelkezések és az Alkotmány megjelölt rendelkezései között fennálló alkotmányjogilag értékelhető összefüggéseket, nem jelöli meg, hogy az alkotmányellenesség milyen indokok alapján áll fenn (Isd. pl. 477/B/2001. AB végzés, ABH 2005, 1596.).

E feltételeknek az indítványok részben nem felelnek meg, az indítványozók ugyanis egyrészt alkotmányi rendelkezés felhívása nélkül kérték alkotmányellenesség megállapítását (a gyermekelhelyezéssel és a

gondnokrendelettel kapcsolatban előterjesztett indítvány), másrészt egyes alkotmányi rendelkezéseket pusztán megjelöltek [a második indítványozó az Alkotmány a 70/A. § (1)-(3) bekezdését, a negyedik és az ötödik indítványozó az Alkotmány 70/J. §-át, a nyolcadik indítványozó az Alkotmány 59. § (1) bekezdését és ezzel összefüggésben a 70/A. § (1) bekezdését], azonban érvekkel nem támasztották alá, hogy a vélt alkotmányellenesség szerintük miben áll.

Szintén nem tudta érdemben elbírálni a testület az első indítványozónak a Békmtv. egyes konkrét — más jogszabályokat módosító — rendelkezései [5. § (1)-(2) és (5) bekezdés, 6. §, 7. § (1)-(3) bekezdés és (5)-(8) bekezdés, 8. §, 9. § (1) és (3) bekezdés, 10-15. § és 17. §] vonatkozásában előterjesztett kérelmét. E rendelkezések a Békmtv. 18. § (3) bekezdése nyomán 2010. február 1-jén hatályukat veszítették, a módosítás révén az új rendelkezést magába foglaló (inkorporáló) jogszabály alkotmányellenességét — az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatának megfelelően — vizsgálni lehetne. Az érdemi elbírálásnak e körben az az akadálya, hogy az indítványozó e törvényi szakaszokat csak felsorolta, de érvekkel nem támasztotta alá a vélt alkotmányellenességet.

Az Alkotmánybíróság ezért az indítványokat ebben a részükben — mint érdemi elbírálásra alkalmatlanokat — az Ügyrend 29. § d) pontja alapján visszautasította.

12.3. Az egyik indítványozó a Békmtv. egésze mellett támadta az új Ptk.-nak a BÉK-ról szóló rendelkezéseit is, indokolásul csak annyit említett, hogy a 3:87-3:89. §-okban a Békmtv. „valamennyi alkotmányellenes eleme megtalálható”.

Az új Ptk.-t az Országgyűlés 2009. november 9-én fogadta el, és a Magyar Közlöny 2009. november 20-i 165. számában hirdették ki. Az Abtv. 42. § (2) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság gyakorlata az, hogy a kihirdetett, de hatályba még nem lépett törvény (törvényi rendelkezés) is képezheti utólagos absztrakt normakontroll tárgyát [28/1993. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1993, 220, 225.; 19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158.; 14/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 101, 114.], ennek megfelelően az eljárásnak nem akadálya az, hogy az új Ptk. még nem lépett hatályba.

Ugyanakkor az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a kérelem nem felel meg az indítványokkal szemben támasztott, a 12.2. pontban ismertetett követelményeknek, nem tekinthető határozott indítványnak. Ezért azt az Ügyrend 29. § d) pontja alapján visszautasította.

Az Alkotmánybíróság a határozat Magyar Közlönyben történő közzétételét az ügy jelentőségére tekintettel rendelte el.

Budapest, 2010. március 23.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Bragyova András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lenkovich Barnabás s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Trócsányi László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Bragyova András alkotmánybíró párhuzamos indokolása

Egyetérttek a határozat rendelkező részével, azonban az indoklással részben nem. Az indoklást azért nem tudom követni, mert a határozatban foglalt döntés — a jelenlegi BÉK törvény alkotmányossága — a házasság védelmének a többség által elfogadott felfogása nélkül is igazolható lett volna. A mai BÉK szabályozás alkotmányosságának elfogadásához — még inkább, mint az első BÉK határozatban [154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1203, 1239.] vizsgált BÉK esetében — elegendő lett

volna annyit mondani, hogy a BÉK, nem lévén házasság, nem sértheti a házasság alkotmányos védelmét.

1. A határozat indoklása az említett első BÉK határozatot követi, amellyel nem értettem egyet, mert a házasság alkotmányjogi védelméről más volt a véleményem, mint a többségnek. Ebben a kérdésben továbbra sem osztom a többség (és még kevésbé a jelenlegi kisebbség) álláspontját, így nem kell megismételnem a különvéleményben leírtakat. Most sem gondolom, hogy a házasság alkotmányos védelme megkívánna vagy igazolná a házasság (és így a házasságban élők) kedvező megkülönböztetését a nem házasokkal — vagyis a nem házasságban együtt élő, vagy a senkivel együtt nem élőkkel — szemben. A többségi határozat ilyen megkülönböztetést nem tartana alkotmányellenesnek és a BÉK jelenlegi szabályozását is azért tekinti elfogadhatónak, mert kellően megkülönbözteti — az első BÉK határozat szellemében — a BÉK-et a házasságtól. Magam továbbra sem tartom elfogadhatónak a mostani határozatban foglalt érvelést, amely a házasság alkotmányos (jogi) védelmét, a házasságot el nem fogadók vagy nem gyakorlók a házásokhoz képest jogilag hátrányosabb helyzetbe hozásában látja.

A legfőbb ellenérvem e felfogás ellen változatlan: a jogi paternalizmus elvetése. A házasság állami segítése — a házasságnak, mint intézménynek, és a házásoknak adott kedvezéssel, vagy a nem házások viszonylag hátrányosabb jogi helyzetbe hozásával — ugyanis csak akkor igazolható, ha elfogadjuk, hogy az állam jogosult meghatározni, mi a jó vagy helyes élet az állampolgárok számára. A többség szerint az alkotmányjogilag helyes életforma a különművek házasságán alapuló család — minden egyéb életforma megengedett, de nem egyenrangú a házasságon alapuló és gyermekeket nevelő családdal. Még ha a magyar társadalom legalább viszonylagos többsége ma így is gondolná, ez sem igazolhatná a többség által elfogadottól eltérő életformák hátrányosan megkülönböztető kezelését, legalább addig, amíg létezik erkölcsileg semleges, az életformáról való döntést az egyénekre bízó jogi megoldás. Ennek indokát különben a többségi határozat is tartalmazza, amikor megállapítja: az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolata nem zavarja mások házasságát.

2. Egyetértek azzal is, hogy az anyakönyvvezető az élettársi kapcsolat bejegyzésében való közreműködést lelkiismereti okból — pl. vallási vagy erkölcsi meggyőződése alapján — nem tagadhatja meg. Egyetértek azzal is, hogy a lelkiismereti szabadság csak az egyén saját magatartására vonatkozhat. Ebből következik, hogy a lelkiismereti szabadság akkor lehet alkotmányosan megkövetelt mentesség az egyébként jogilag kötelező magatartás — az anyakönyvvezető köztisztviselőként kötelező közreműködése azonos neműek élettársi kapcsolatának bejegyzésében — alól, ha a köztisztviselőt meggyőződésével ellentétes magatartásra kényszerítené, és így elviselhetetlen belső konfliktust idézne elő. Ez az érvelés azon alapul, hogy nem az anyakönyvvezető cselekvése hozza létre a (szerinte erkölcsileg helytelen) élettársi kapcsolatot, hanem csak rögzíti a létrejöttéhez szükséges jognyilatkozatok tényét. Ha ez így van, az anyakönyvvezető maga nem tehet meggyőződésével ellenkezőt, mivel a lelkiismereti szabadság nem mások magatartásának helyeslésére vagy elítélésének szabadsága, hanem azt biztosítja, hogy az egyén erős belső meggyőződésével ellentétes cselekvésre ne kényszeríttessék. Az anyakönyvvezető szerint erkölcsileg elítélendő esemény tényként rögzítése közhitelű nyilvánvalóságban nem lehet ellentétes az őt meggyőződése szerint személyében kötelező erkölcsi imperatívusszal. A lelkiismereti szabadság védelme ezekben az esetekben mindig konfliktust feltételez egy jogi kötelezettség tartalma (esetünkben az anyakönyvvezető hivatali cselekvése) és a kötelezettség teljesítésére kötelezettet meggyőződése szerint kötelező cselekvés között. Aki az azonos neműek együttélését erkölcsi okból helyteleníti, nem kerülhet konfliktusba a joggal, hiszen nem köteles ilyen kapcsolatot létesíteni, még kevésbé fenntartani. A lelkiismereti szabadság nem védi a mások erkölcsileg helyes viselkedésére vonatkozó meggyőződést, bármilyen erős legyen is. Ez a meggyőződés a véleménynyilvánítás szabadságának keretei és korlátai között szabadon kifejezhető, de nem áll a lelkiismereti szabadság védelme alatt.

Budapest, 2010. március 23.

Dr. Bragyova András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kiss László alkotmánybíró párhuzamos indoklása

A határozat 1. pontjához különvéleményt csatoltam, 3., 4., 5. pontjában foglaltakkal egyetértettem.

Egyetértek a többségi határozat 2. pontjában foglalt — mulasztás megállapítása iránt benyújtott — kérelem elutasításával is. Ennek elvi indokai azonban alapjaiban eltérnek attól, amelyre a többségi határozat épül.

Az indítványozó szerint az Alkotmány 60. § (1) bekezdésébe ütközik, hogy a jogalkotó nem teszi lehetővé az anyakönyvvezetőknek a BÉK létrehozásában való közreműködés megtagadását. Egyetértek a többségi határozattal abban, hogy az indítványozó valójában mulasztásban megnyilvánuló

alkotmányellenesség megállapítását kérte, tekintettel arra, hogy a Békmtv.-ből egy konkrét mentességi ok hiányát kifogásolták.

Eltér azonban a véleményem a többségi határozatban foglaltaktól amiatt, mivel az anyakönyvvezető közreműködésének jellegét, jogi hatását másképpen ítélem meg.

1. Közjogi vagy magánjogi eljárás (aktus)-e a házasságkötés, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat anyakönyvvezető előtti létesítése?

Az első kérdés, amire választ kell adni az, vajon a házasságkötés, illetve bejegyzett élettársi kapcsolat anyakönyvvezető előtti létesítése magánjogi vagy közjogi eljárási aktus-e vagy sem.

Nézzük először is a jogi alapokat:

Csjt. 2. § (1) bekezdése: „A házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelenlevő házasulók az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelentik, hogy egymással házasságot kötnek.”

Békmtv. 1. § (1) bekezdése: „A bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelen lévő, két 18. életévét betöltött, azonos nemű személy kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni.”

Házasság ellenkező nemű (nő-férfi) pár között tehát de facto nem létesülhet, ahhoz szükséges az állami elismerés (de jure) is.

Ezzel szemben amennyiben az azonos nemű (férfi-férfi vagy nő-nő) felek élettársi kapcsolatot kívánnak létesíteni egymással, nem szükséges ahhoz az anyakönyvvezető előtti megjelenésük és az egybehangzó nyilatkozatuk sem. Egyszerűen összeköltöznek (de facto) és az élettársi kapcsolathoz fűződő polgári jogi hatások eo ipso a törvényben (Ptk.) meghatározott feltételek szerint meghatározott idővel beállnak. Ha viszont a felek az élettársi kapcsolatuk állami elismerését (de jure) is szeretnék, akkor következik a Békmtv. 1. § (1) bekezdésében meghatározott állami regisztratív (nyilvántartásba vételi) eljárás, amely a Ket. 12. § (2) bekezdésében meghatározott közigazgatási hatósági ügyet keletkeztet („minden olyan ügy, amelyben a közigazgatási hatóság az ügyfelet érintő jogot vagy kötelességet állapít meg, adatot, tényt vagy jogosultságot igazol, hatósági nyilvántartást vezet vagy hatósági ellenőrzést végez”). Az anyakönyvvezető közigazgatási hatósági személyként jár el és közigazgatási hatósági nyilvántartást vezet [anyakönyv – lásd At. 7. § (2) bekezdés b) és c) pontja] és a nyilvántartásokban foglalt adatokról kiadott irat (az anyakönyvi kivonat) hatósági bizonyítványnak minősül [Ket. 83. § (1) bekezdése: „Az ügyfél kérelmére a hatóság tény, állapot vagy egyéb adat igazolására hatósági bizonyítványt ad ki. Törvény kivételes esetben lehetővé teheti, hogy a hatóság a hatósági bizonyítvány kiadása helyett a hatósági nyilvántartásba bejegyzett adatok alapjául szolgáló iratról adjon ki másolatot.” A második mondatban meghatározott eset sem a házasságkötésnél, sem a bejegyzett élettársi kapcsolatnál nem jöhet szóba, mert nincs a nyilvántartás adatainak alapjául szolgáló irat, mindössze a felek egybehangzó, anyakönyvvezető előtti szóbeli kijelentése az alapja a közigazgatási hatósági nyilvántartásba bejegyzett adatnak a házasság, a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttének.]

A házasságot — mint fentebb is mondtuk — a feleknek az egybehangzó nyilatkozata hozza létre [Csjt. 2. § (1) bekezdése: „Házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelenlevő házasulók az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelentik, hogy egymással házasságot kötnek.”] Mindez családjogi, magánjogi aktus. Az állami elismeréshez azonban szükséges az anyakönyvvezető előtti nyilvántartásba vételi eljárás is [Csjt. 2. § (2) bekezdése: „Az anyakönyvvezető a kijelentés megtörténte után a házasságkötést a házassági anyakönyvbe bejegyzi.”] Ez pedig már közigazgatási, közjogi aktus. Az állam általi elismeréshez kötődik még egy, a közigazgatási hatóság döntését – a házasság állam általi jóváhagyását – jelentő államigazgatási eljárás, az úgynevezett előkészítő eljárás [Csjt. 3. § (1) bekezdése: „A házasságkötést megelőzően a házasulóknak az anyakönyvvezető előtt ki kell jelenteniük, hogy házasságuknak legjobb tudomásuk szerint nincs törvényes akadálya, egyszersmind igazolniuk kell, hogy házasságkötésük törvényes feltételei fennállnak. Jogszabály a házasságkötés előtti tanácsadason való részvételt kötelezővé teheti.”] A házasság tényének bejegyzése a házassági anyakönyvbe a közigazgatási hatóság helyt adó döntése a Ket. 71. § (1) bekezdése szerinti érdemi döntés (határozat), amelyet azonban nem alakszerű vagy egyszerűsített határozati formában, hanem a hatósági nyilvántartási (házassági anyakönyvi) bejegyzést követően a feleknek átadott határozat jellegű okirat (hatósági bizonyítvány – házassági anyakönyvi kivonat) formájában ad ki [Ket. 73. § (5) bekezdése: „Jogszabály elrendelheti, hogy a hatóság a döntését az erre a célra rendszeresített formátumban, a jogszabályban meghatározott adattartalommal adja ki”]. Amennyiben azonban a törvényi feltételek hiánya miatt a házasságkötés állami elismerése iránti kérelmet elutasítja, akkor az anyakönyvvezetőnek a Ket. 72. § (1) bekezdése szerinti alakszerű, indokolt és jogorvoslati jogot biztosító érdemi határozatot kell hoznia.

A bejegyzett élettársi kapcsolatnál ugyanez a helyzet azzal az eltéréssel, hogy a házassági anyakönyv helyett a bejegyzett élettársi kapcsolati anyakönyvbe történik a bejegyzés és nem házassági anyakönyvi kivonat, hanem bejegyzett élettársi kapcsolati anyakönyvi kivonat kerül hatósági érdemi döntésként kiadásra a kapcsolat hatósági nyilvántartásba vételekor.

Mindkét kapcsolati formánál tehát egy magánjogi aktus előz meg egy közjogi aktust, amelynek más-más hatása van a feleknek harmadik féllel kapcsolatos (jog)viszonyára (lásd pl. nagykorúvá válás; különböző állam által nyújtott kedvezmények, támogatások igénybevételei lehetősége; örökbe fogadás; vagyonszövetség; öröklés stb.).

Mindkét esetben a közjogi aktust az állami elismerés iránti kérelem (anyakönyvvezetői előtti megjelenés, házasságkötési, illetve bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozási szándék bejelentése) előzi meg.

A többségi határozat szerint az anyakönyvvezető tevékenysége tartalmilag csupán regisztratív jellegű. Álláspontom szerint nem, tekintettel arra, hogy — a fent bemutatottak szerint — a közreműködése révén létrejött házassághoz fűződhetnek csak az állam által elismert joghatások.

2. Megtagadhatja-e az anyakönyvvezető lelkiismereti okokból a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésében a közreműködését?

A többségi határozat szerint „nincs alkotmányos ok arra, hogy a közhivatalt viselő anyakönyvvezető pusztán az eléje járuló párok szexuális beállítottsága miatt megtagadhassa az állami elismerésben való közreműködést. Következésképpen (...) a jogalkotó nem tette kifejezetten lehetővé az anyakönyvvezetőknek azt, hogy a BÉK létesítésének folyamatából — lelkiismereti és vallásszabadság jogára hivatkozással — kilépjen”.

Az én álláspontom eltér ettől az értelmezéstől. Mindenekelőtt amiatt, mivel — a fentiekben írtak szerint — bizonyítva látom, hogy a szóban forgó eljárásokban az anyakönyvvezető nem csak pusztán regisztratív cselekményeket végez, hanem „ügyet” intéz. Más nézetet vallok azonban az alábbiak miatt is:

Amennyiben a felek az állami elismerés iránti kérelmüket az állam képviselője, az anyakönyvvezető előtt bejelentik, akkor az államnak [illetve az állam nevében az adott illetékes államigazgatási hatóságnak — anyakönyvi kerületnek — lásd: At. 4. § (2) bekezdése: „aki előtt a felek az ez irányú szándékukat bejelentik”] eljárási kötelezettsége keletkezik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a bejelentés kapcsán egy konkrét ügyintézőnek (anyakönyvvezetőnek) lenne eljárási kötelezettsége. Az államigazgatási szerv eljárási kötelezettsége tehát nem azonos az állam (az államigazgatási szerv) adott képviselője eljárási kötelezettségével.

Ennek az az indoka, hogy a közhatalmi szerv eljárásába vetett közbizalom megerősítése, a pártatlanság követelménye – és nem pusztán a „pártatlanság látszata” – megköveteli, hogy a közhatalmi szerv (közvetve az állam) nevében eljáró képviselő pártatlanságához (objektivitásához) kétség se férhessen. Ezt biztosítják az eljárásjogi kizárási okok. A közigazgatási hatóság képviselője esetében az ügyintéző kizárására vonatkozó eljárási szabályokat a Ket. abszolút és relatív kizárási okokra osztja. Abszolút kizárási ok, hogy az ügyintéző: a) a saját vagy hozzátartozója ügyében nem járhat el [Ket. 42. § (1) bekezdése]; b) másodfokon nem járhat el, ha az elsőfokú eljárásban részt vett [Ket. 42. § (2) bekezdése]. Relatív kizárási ok, ha az ügyintézőtől nem várható el az ügy tárgyilagossága megítélése [Ket. 42. § (3) bekezdése]. Megjegyzem: az anyakönyvvezetőnek nem csupán a bejegyzés a dolga, hanem fontos szerepe van az egész előkészítő és folyó eljárásban is, azaz nem csak aláír, hanem az „ügyet” állami hatóságként intézi is. A kizárási ok szempontjából irreleváns, hogy a tárgyilagossága megítélése (objektivitás) hiánya pozitív vagy negatív szubjektív okból ered-e. Pozitív szubjektív ok lehet az ügyintéző és az ügyfél közötti közismerten jó kapcsolat, amely eredményezheti a közvélekedésben a pártatlan eljárás kétségbe vonását („azért intézte el neki, mert...”), mint ahogy lehet negatív szubjektív ok az ügyintéző és az ügyfél közötti rossz, megromlott kapcsolat is („azért utasította el, mert...”). De ugyanilyen szubjektív negatív ok lehet az is, ha valakinek a (vallási, világnézeti erkölcsi stb.) meggyőződése eredményezi a tárgyilagossága megítélése hiányát.

Nem vitatottan — a közszereplőkhöz hasonlóan — a közhatalmi szervekkel közszolgálati munkajogviszonyban állók köztisztviselőknek is a munkavégzésük során az un. átlagemberhez képest többet kell túrnúik: amikor a foglalkozásukat megválasztották, az adott munkakört megpályázták és elnyerték, tisztában kellett lenniük annak esetleges negatív oldalaival is. Vagyis a köztisztviselőnek (esetünkben az anyakönyvvezetőnek) felül kell emelkednie szubjektumán az objektív eljárás érdekében. Ennek ellenére mégis előfordulhat olyan szélsőséges helyzet, hogy oly domináns az anyakönyvvezető meggyőződése egy adott területen, hogy azon lelkiismereti vagy egyéb okokból nem tud felülemelkedni. Ez — akár lelkiismereti alapon is — eredményezheti azt, hogy a tárgyilagosság az állam (közigazgatási hatóság) adott képviselőjénél (esetünkben az anyakönyvvezetőnél) szubjektív okból nem lesz biztosítható. Itt lép be az állami elismerési eljárásba a Ket. 42. § (3) bekezdése. Azt pedig a kizárási

tárgyában döntő hatóság vezetője — aki a kizáráshoz felhozott konkrét okok és körülmények közvetlen ismerője — meg tudja ítélni, hogy valóban olyan nyomósak-e ezek az indokok, amilyenként azokra az ügyből történő kizárását kérő anyakönyvvezető hivatkozik.

Vitatható szempontnak tartom azt is, hogy valaki ezzel a beosztással vállalta azt is, hogy — tartalmukra tekintet nélkül — „látatlanban” mindent végrehajt. Akik már korábban szolgálatba léptek, nem is választhattak: vagy lelkiismeretüknek megfelelően cselekszenek, vagy (a még akár alkotmányos) jogszabályok végrehajtását vállalják (és pedig függetlenül azok konkrét tartalmától). Az újonnan most anyakönyvvezetővé kinevezendők viszont már valóban ilyen kötelezettség tudatában indulnak a pályán. Velük kapcsolatban a mérce és elvárás is magasabb lehet, s akár lelkiismereti meggyőződésük ellenére is kötelezhetőek lehetnek a BÉK-ben történő közreműködésre.

Az At. 26/B. § b) pontja alapján az „anyakönyvvezető a bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozását megtagadja, ha (...) az eljárásból ki van zárva, (...)”. Az anyakönyvvezető államigazgatási hatósági jogkörben jár el, reá eljárásában a Ket. szabályai is vonatkoznak a Csjt. és az anyakönyvi szabályokon kívül. A Ket. 42. § (3) bekezdésének rendelkezése („Az ügy elintézésében nem vehet részt az a személy, akitől nem várható el az ügy tárgyilagosa megítélése.”) adja meg azt a lelkiismereti szabadsághoz való jogot, amelyet – a többségi határozat által idézett – 64/1991. (XII. 17.) AB határozat (ABH 1991, 297, 314-315.) is tartalmaz. Ezt erősíti meg az ugyancsak a többségi határozatban idézett 17/2001. (VII. 1.) AB határozat (ABH 2001, 222.) is, amely az önmaga pártatlanságával kapcsolatos kételyeket feltáró bíró kizárásáról szól az ügy további elintézéséből. A közigazgatás pártatlanságához ugyanolyan állami és állampolgári érdek fűződik, mint az igazságszolgáltatás pártatlanságához. Ezért is rendelkezik a Ket. 43. § (1) bekezdése úgy, hogy „[a]z ügyintéző a hatóság vezetőjének haladéktalanul, de legkésőbb az ok felmerülésétől számított három munkanapon belül köteles bejelenteni, ha vele szemben kizárási ok áll fenn”.

Megjegyzem: ha egy anyakönyvvezető kizárára került, attól az ilyen kapcsolatok létesítésénél az állam még jelen marad, mindössze az történik, hogy az itt jelentkező teendőket egy másik anyakönyvvezető végzi el.

3. Kiegészítő megjegyzések

a) Az anyakönyvvezetővel kapcsolatos kizárási okok nem mentesítik az államot (anyakönyvi kerületet) az eljárási kötelezettség alól.

Ket. „43. § (2) A kizárási tárgyában a hatóság vezetője dönt, szükség esetén más ügyintézőt jelöl ki, továbbá arról is dönt, hogy meg kell-e ismételni azokat az eljárási cselekményeket, amelyekben a kizárt ügyintéző járt el.

(3) Ha a hatóságnál nincs másik, megfelelő szakképzettséggel rendelkező ügyintéző, a felügyeleti szerv vezetője másik azonos hatáskörű hatóságot jelöl ki.

(4) Ha a kizárási ok a hatáskör gyakorlójával vagy a hatósággal szemben merül fel, a kizárási okot a felügyeleti szerv vezetőjének kell bejelenteni.

(5) Ha a kizárási ok a hatáskör gyakorlójával vagy a hatósággal szemben merül fel, az ügyben — jogszabály eltérő rendelkezése hiányában — a felügyeleti szerv vezetője által kijelölt másik azonos hatáskörű hatóság jár el.”

b) Az anyakönyvvezető nem teheti meg, hogy lefolytatja az előkészítő eljárást és az előtte elhangzó egybehangzó nyilatkozat megtétele után tagadja meg a nyilvántartásba vételt:

Ket. „43. § (1) Az ügyintéző a hatóság vezetőjének haladéktalanul, de legkésőbb az ok felmerülésétől számított három munkanapon belül köteles bejelenteni, ha vele szemben kizárási ok áll fenn (...)”

Mindezekre tekintettel tehát az a véleményem, hogy levezethető a hatályos jogból az a lehetőség, hogy az anyakönyvvezető (de legalábbis azok már korábban szolgálatba állt része) lelkiismereti okból megtagadhatja a közreműködést a bejegyzett élettársi kapcsolatok létrehozásában. Minthogy ennek jogi háttere és feltételrendszere ma is adott, ezért magam sem értek egyet a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapításával.

Budapest, 2010. március 23.

Dr. Kiss László s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Balogh Elemér alkotmánybíró különvéleménye

A többségi határozat rendelkező részének 1. pontjával, és az ahhoz kapcsolódó indokolással nem értek egyet. Álláspontom szerint az Alkotmánybíróságnak meg kellett volna semmisítenie a Békmtv. egészét, mivel az sérti az Alkotmány 15. §-át.

1. Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban megsemmisítette a Békvtv.-t, mely döntéssel magam is egyetértettem; a határozathoz fűzött párhuzamos indokolásomban hangsúlyoztam: a törvényi szabályozásra a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat elválasztása során szigorúbb alkotmányos mérce vonatkozik. Párhuzamos indokolásomban kifejtettem az Alkotmány 15. §-ából és az Alkotmánybíróság irányadó gyakorlatából álláspontom szerint levezethető eme szigorúbb alkotmányos mérce egyes tartalmi elemeit; e mérce érvényesülését a Békmtv. szabályozása során — vagyis az azonos neműek BÉK-je esetében is — megfelelően alkalmazandónak tartom.

Továbbra is fenntartom, hogy a házasság alkotmányos védelem alatt álló jogintézménye alkotmányunk belső értékrendjének egyik meghatározó eleme; olyan alkotmányos érték, amelynek megőrzése és védelme az állam alkotmányos kötelezettsége. Az Alkotmány a házasság és a család jogintézményét „kétirányú” alkotmányos védelemben részesíti: az Alkotmány 15. §-a a jogintézményi védelmet biztosítja, míg az 54. § (1) bekezdésén keresztül a házasságkötéshez való jog alapjogi védelme valósul meg.

Az Alkotmánybíróság már egy korai határozatában rámutatott arra, hogy „[a] házasságra és a családra vonatkozó szabályok az Alkotmány 8. § (2) bekezdése értelmében alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkoznak.” [4/1990. (III. 4.) AB határozat, ABH 1990, 28, 31.] A 22/1992. (IV. 10.) AB határozatában pedig a „házasságkötés szabadságához való jogot” az önrendelkezési jog részeként határozta meg, és kimondta, hogy ez a jog az Alkotmány 54. § (1) bekezdése alapján alkotmányos védelemben részesül. (ABH 1992, 122, 123.)

A jelen ügyben az alkotmányossági vizsgálat tárgyát képező, a Békmtv.-ben szabályozott azonos neműek BÉK-jével kapcsolatban is fontosnak tartom hangsúlyozni azt, hogy az Alkotmány a házasságot, s nem az azonos neműek BÉK-jét részesíti alkotmányi védelemben, a házasságot tekinti alkotmányosan védett értéknek. Az államnak a házasság alkotmányos jogintézményét védő objektív intézményvédelmi kötelezettsége a hatályos jogi szabályozáson keresztül teljesedik ki az Alkotmány 15. §-a — az e mögött álló törvényi szabályozás és az Alkotmánybíróság irányadó joggyakorlata — alkotmányos védelmi szintet biztosít a házasság jogintézményének.

Az Alkotmány tehát kiemeli a házasság és a család jogintézményét más jogintézmények (így különösen az élettársi kapcsolat különféle formái) közül, és különleges alkotmányi védelmet biztosít számára. A házasságnak a többi párkapcsolati formához képest alkotmányosan kiemelt szerepe van, amit kifejez a szabályozás szintje és az Alkotmányban megjelenő „kétirányú” (intézményi és alapjogi) védelem. A különféle élettársi kapcsolatok (így az azonos neműek BÉK-je) nem szerepelnek a nevesített alkotmányos alapjogok („házasság és család”) között, nem részesülnek alkotmányos intézményi védelemben. E párkapcsolati formák megválasztásának a szabadsága az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében foglalt alapjogból vezethető le. Az Alkotmánybíróság az 1097/B/1993. AB határozatában nyomatékosan utalt arra, hogy a házasságéval azonos védelmet az Alkotmány az élettársi kapcsolatnak nem biztosít. (ABH 1996, 456, 464.)

2. Az azonos neműek BÉK-jének a szabályozása során a törvényalkotónak tekintettel kellett volna lennie arra, hogy az Alkotmány — a házasságra és családra vonatkozó rendelkezéseinek (Alkotmány 15. §, 67. §, 70/J. §) összefüggéséből levezethetően — a férfi és nő közötti házasságot tartja alkotmányos értéknek, és azt védi. Ezért a törvényalkotónak az azonos neműek BÉK-je szabályozásakor úgy kellett volna eljárnia, hogy ne csökkentse a házasság alkotmányos jogintézményének már meglévő, az Alkotmány által biztosított intézményi védelmi szintjét, vagyis a házasság alkotmányos értéként való védelme továbbra is változatlanul biztosított maradjon.

Az Abh.-hoz fűzött párhuzamos indokolásomban már utaltam arra, hogy a jogalkotó számára alkotmányosan nem tilalmazott az, hogy az azonos neműek BÉK-jének a jogintézményét szabályozza, továbbá arra is, hogy két személy tartós életközössége — az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján — az együtt élő személyek nemétől függetlenül értéket hordoz, és természetszerűleg igényt tarthat jogi elismerésre.

Továbbra is fenntartom ugyanakkor a párhuzamos indokolásomban jelzett azon, a házasság jogintézményének az Alkotmány 15. §-ából, valamint az Alkotmány házasságra és családra vonatkozó rendelkezéseinek az összefüggéséből (egymásra tekintettel történő értelmezéséből) levezethető

alkotmányos korlátokat, amelyek nézetem szerint a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének az állam általi szabályozása során alkotmányos korlátként jelentkeznek.

Nem megismételve a párhuzamos indokolásban tételesen felsorolt követelményeket (alkotmányos korlátokat), e helyütt az azonos neműek BÉK-jét érintően csak az alábbi két követelményre utalnék:

„- az Alkotmány csak a különeműek közötti házasságkötés feltételei egyenlő szabályozásának követelményét támasztja a jogalkotóval szemben, ami álláspontom szerint nem foglalja magában azt, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatban élőknek a házasfelekkel azonos jogi státuszt kell kapniuk;

- a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének kialakításánál véleményem szerint az az alkotmányos követelmény, hogy az érintetteket – az általuk alkotott homogén csoporton belül – egyenlőként, azonos méltóságú személyként kezeljék, azaz mindegyikük szempontjait hasonló körültekintéssel, figyelemmel, elfogulatlansággal és méltányossággal értékeljék a szabályozás kialakítása során, nem pedig az, hogy a – férfi és nő unióját jelentő – házasság alkotmányosan védett jogintézményét automatikusan rájuk is kiterjesszék.”

3. A Békmtv. szabályozása során a törvényalkotó családjogi jogintézményként szabályozta az azonos neműek BÉK-jét, – a törvényhez kapcsolódó indokolás szerint – a házassággal joghatásában lényegében azonos jogintézmény létrehozása volt a célja.

Ezzel a Békmtv. tulajdonképpen elismerte a bejegyzett élettársi kapcsolatot családjogi jogintézményként, és csak a házasságtól eltérő szabályokra utal külön a törvény. Amint arra az Alkotmánybíróság a 4/1990. (III. 4.) határozatában is rámutatott: a család (a házassággal együtt) a társadalmat alkotó polgárok legalapvetőbb és legtermészetesebb közössége. (ABH 1990, 28, 29.) Az élettársi kapcsolatok különféle formái (így az azonos neműek BÉK-je) véleményem szerint alkotmányjogi értelemben nem tekinthetők családnak, kívül esnek a családjogi szabályozás keretein, ezért nem értek egyet azzal, hogy a Békmtv. az azonos neműek BÉK-jére vonatkozó jogi szabályozást a családjog jogterületén belül helyezte el.

A házassághoz „erősen hasonló” szabályozásra utal – egyebek mellett – az, hogy az azonos neműek BÉK-jének létrejöttére a házasságkötés garanciális szabályainak mintájára határoz meg rendelkezéseket a törvény. Az azonos neműek BÉK-je az anyakönyvvezető előtt (annak hivatalában) egyidejű és személyes jelenlét mellett, egybehangzó akaratnyilvánítással jön létre (consensus facit nuptias), az anyakönyvi nyilvántartásban regisztrálásra kerül, és a tényleges életközösség fennállásától függetlenül bíróság vagy közjegyző szüntetheti azt meg.

A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásait illetően is általánosságban a Csjt. házasságra vonatkozó szabályai alkalmazandók. Az azonos neműek BÉK-je a házassággal azonos vagyoni jogi, öröklési jogi joghatásokkal bír. (A Békmtv. – a házassághoz hasonlóan – a jogviszony létrejöttére utalással határozza meg a bejegyzett élettársi kapcsolat fogalmát, azzal a két eltéréssel, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot csak azonos nemű, tizennyolcadik életévüket betöltött személyek létesíthetnek.)

A törvényalkotó az Abh.-ban foglaltakat az azonos neműek BÉK-jének szabályozásánál véleményem szerint úgy vette figyelembe, hogy az azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolatát a házassággal lényegileg azonos módon szabályozta, a szabályozásban eltérések csak ott vannak, ahol ezen eltérések az azonos neműek közti párkapcsolatok természetéből következnek.

Véleményem szerint mérlegelési kérdés az, hogy a törvényalkotó – a Békmtv.-ben szabályozott és fent idézett kivételekkel – az egyébként családjogi jogintézményként szabályozott azonos neműek BÉK-jét valóban és érdemben más intézményként szabályozta-e az alkotmányosan védett házassághoz képest.

Megítélésem szerint az említett kivételek a nemek közötti természetszerű különbségekből, és nem az eltérő alkotmányos védelmi szint követelményéből fakadnak, így nem tudom elfogadni a többségi határozat azon érvét, hogy a Békmtv. által szabályozott új jogintézmény teljesen eltér a házasságtól, így az Alkotmány 15. §-ának a sérelme – tekintve, hogy ez a házasság és a család jogintézményét védi és szabályozza – fel sem merülhet.

4. A fent említett jogalkotói célt a törvényalkotó továbbra is egy olyan – az Abh.-ban az Alkotmánybíróság által már kifogásolt – szabályozási formával valósítja meg, amely a házasságra vonatkozó szabályokat – egy generális utaló szabályon keresztül – általános érvénnyel rendeli alkalmazni az azonos neműek BÉK-jére. Véleményem szerint ez a szabályozási technika alkotmányosan továbbra sem kielégítő, és a jogalkalmazó szervek számára olyan fokú jogbizonytalanságot eredményezhet, amely esetenként jogalkalmazói jogértelmezéssel már nem oldható fel. Mindez álláspontom szerint az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság, az ennek részét képező

jogbiztonság alkotmányos követelményével sem egyeztethető össze.

5. Álláspontom összegzéseként a következőket tartom fontosnak kiemelni.

a) Az azonos neműek BÉK-jének törvényi szabályozását önmagában nem tartom alkotmányellenesnek. Az Alkotmány 15. §-ából, a házasság és a család jogintézményének az állam általi objektív intézményvédelmi kötelezettségéből nem vezethető le olyan alkotmányos tilalom, hogy az azonos neműek BÉK-jét a jogalkotó törvényi szinten ne szabályozhatná.

Amint azt az Alkotmánybíróság a 22/1992. (IV. 10.) AB határozatában (ABH 1992, 122, 123.) megállapította: az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében foglalt emberi méltósághoz való jog, mint az „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazása, magában foglalja az önrendelkezéshez való jogot. Ezen alkotmányos alapjogból, az egyént megillető önrendelkezési jogból, az egyén cselekvési szabadságából következik az, hogy szabadon dönthet arról, hogy milyen párkapcsolati formában kíván élni, és az egyén természetsszerűleg igényt formálhat arra is, hogy a törvényalkotó a választott párkapcsolati forma tartalmát képező jogokat és kötelezettségeket szabályozza.

b) Az Alkotmány és az Alkotmánybíróság irányadó gyakorlata alkotmányosan védett értéként és jogintézményként ismeri el a házasságot és a családot; az államot objektív intézményvédelmi kötelezettség terheli, melynek során köteles biztosítani az alkotmányosan védett jogintézmények már elért alkotmányos védelmi szintjét.

c) Véleményem szerint az említett alkotmányos védelmi szint nem merül ki abban, hogy az állam köteles a házasság intézményét szabályozni, az alkotmányosan védett intézményt nem szüntetheti meg, hanem azt is magában foglalja, hogy az alkotmányosan védett jogintézmény már elért védelmi szintje a törvényalkotó által nem csökkenthető. Ha a törvényalkotó egy új, az Alkotmányban nem nevesített (és alkotmányosan nem védett) párkapcsolati formát törvényi szinten kíván szabályozni, akkor köteles az alkotmányosan védett jogintézmény védelmi szintjét a törvényi szabályozás kialakítása során fenntartani.

A törvényi szinten létrehozott és ezen a jogforrási szinten szabályozott új jogintézmény nem üresítheti ki az alkotmányosan védett jogintézményt, az azonos neműek BÉK-je nem biztosíthat teljesen vagy lényegileg a házastársakéval azonos státuszt (jogokat és kötelezettségeket) az ezt a párkapcsolati formát választó élettársaknak.

Az Alkotmány 15. §-ában megjelenő jogintézményeket („házasság és család”) az alkotmányozó helyezte el az Alkotmány normaszövegében, melyre tekintettel véleményem szerint a törvényalkotó nem emelhet fel ezzel azonos alkotmányos védelmi szintre törvényi szabályozással más párkapcsolati formákat. Az alkotmányos védelem tárgyát, a védett alkotmányos jogintézmények körét a törvényalkotó tetszőlegesen nem bővítheti törvényi szinten.

Ha a törvényalkotó egy új jogintézményt (életformát/párkapcsolati formát) törvényi szinten szabályoz, akkor a törvény szabályozási céljából és a szabályozás konkrét tartalmából vonható le következtetés arra, hogy az új jogintézmény hogyan viszonyul az alkotmányosan védett házasság és család jogintézményéhez.

d) Véleményem szerint a Békmtv. szabályozási célja (a házasságéval joghatásában lényegileg azonos, új jogintézmény létrehozása) és annak tartalma (szűk körű, a nemek természetsszerű eltéréséből eredő kivétel szabályok mellett generális utaló szabályozás, a házasságra vonatkozó szabályok alkalmazásának elrendelése) egyaránt azt támasztja alá, hogy a törvényalkotó családjogi jogintézményként ismerte el az azonos neműek BÉK-jét, és törvényi szinten az alkotmányos védelem alatt álló házasság alkotmányos védelmi szintjére emelte fel az új jogintézményt.

Ez álláspontom szerint egyértelműen csökkenti az alkotmányosan védett jogintézmény eddig már elért alkotmányos védelmi szintjét, mert a házassághoz hasonló párkapcsolati formát a házassághoz hasonlóan értékes együttélési formaként állítja a társadalom elé. Ebből következően nem értek egyet a többségi határozat indoklásában foglalt azon formállogikai érveléssel, hogy a Békmtv. által létrehozott új jogintézmény (az azonos neműek BÉK-je) azzal, hogy lényegében a házastársakéval azonos státuszt (jogokat és kötelezettségeket) biztosít az e párkapcsolati formában élők számára, nem szűkíti a házastársakat eddig is megillető jogokat (illetve nem változtatja meg azok kötelezettségeit).

Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése alapjogként oltalmazza a házasságkötéshez való jogot, míg a 15. § intézményi védelmet nyújt a házasság és a család számára. A Békmtv. szabályozása valóban nem érinti a külön neműek házasságkötéshez való jogát, ám véleményem szerint gyengíti magát az alkotmányosan védett jogintézményt, csökkenti annak alkotmányos intézményi védelmi szintjét.

Hangsúlyozom, hogy nem vitatom az azonos neműek (akik házasságot nem köthetnek) Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos jogát arra, hogy jogilag szabályozott BÉK-ben éljenek, és azt sem, hogy ez a párkapcsolati forma, mint a tartós együttélés/életközösség egyik formája, értéket hordozhat, de véleményem szerint ez nem azonosítható a házasság és a család alkotmányosan védett értékével; az azonos nemű élettársak BÉK-je nem emelhető fel az alkotmányosan védett jogintézmény védelmi szintjére.

A személyek méltóságának azonos kezelésére vonatkozó alkotmányos kötelezettségből nézetem szerint nem következik a különféle párkapcsolati formák azonos szintű alkotmányos védelme, erre az azonos nemű élettársak alkotmányos igényt nem formálhatnak. A házastársakéval — szűk körű kivételek mellett — lényegében azonos jogi státusz (jogok és kötelezettségek) biztosítása kiüresíti az alkotmányosan védett jogintézmény alkotmányos értéktartalmát azzal, hogy az azonos neműek BÉK-jét felemeli az alkotmányosan védett jogintézmény védelmi szintjére.

Véleményem szerint a Békmtv. megalkotásával a törvényalkotó jelentős mértékben csökkentette a házasság intézményének alkotmányi védelmét; az azonos neműek BÉK-jét továbbra is a házasság analógiájára, az alkotmányosan védett jogintézmény szabályozására visszautalva, annak lényegi vonásaival (formai és szűk körű kivételekkel), tartalmi elemeivel azonos módon szabályozta, ami sérti az Alkotmány 15. §-át.

Budapest, 2010. március 23.

Dr. Balogh Elemér s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kiss László alkotmánybíró különvéleménye

A határozat 1. pontjában írt rendelkezéssel nem értek egyet, a 2. pontjához párhuzamos indokolást csatolok. Egyetértek viszont a határozat 3., 4., 5. pontjában foglalt rendelkezésekkel.

I./

A különvélemény elvi alapjai

1. Az Alkotmánybíróság 154/2008. (XII. 17.) AB határozatához (a továbbiakban: Abh.) fűzött párhuzamos indokolásomban főképpen az alábbi elvi megállapításokat tettem:

a) Az Abh. helyesen állapította meg, hogy a Békvtv. 1. §-a azáltal, hogy homogén csoportként kezelte a különböző és az azonos nemű személyek párkapcsolatait, továbbá generális utaló szabálya (2. §-a), amely a bejegyzett élettársi közösség jogintézményét a különmeműek vonatkozásában a lényeges tartalom (joghatások) tekintetében azonosná tette a házassággal, sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdését, 15. §-át, illetve a 70/A. § (1) bekezdését. Megalapozottan utalt arra az Alkotmánybíróság határozata — s ezt is nyomatékosan hangsúlyoztam —, hogy a jogalkotónak kötelessége egyértelműen és világosan meghatározni az egyes jogintézmények rendeltetését, s a hasonló jogintézményeket egymástól elhatárolni. Kiemeltem azt is, hogy a jogalkotó a most írt kötelezettségének a Békvtv.-ben nem tett eleget, nem differenciált megfelelően és így nem különítette el felismerhető módon a különmeműek bejegyzett élettársi kapcsolatát a házasságtól. A jogbiztonság sérelme pedig abban mutatkozott meg, hogy ezáltal a Békvtv. a különmemű és az azonos nemű személyekre vonatkozó rendelkezéseket teljesen összemosta. Pl. „A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére, a házasság felbontására vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell.” [Békvtv. 3. § (2) bekezdés] Komoly jogbizonytalanság forrása volt az is, hogy a Békvtv. 2. § (2) bekezdése szerint az ott felsorolt rendelkezéseket akkor kell „megfelelően” alkalmazni, „ha törvény eltérően nem rendelkezik”.

b) Kiemeltem még, hogy a törvényalkotó differenciálatlan szabályozása már önmagában előidézte az Alkotmány 15. §-ának és 70/A. § (1) bekezdésének a sérelmét, s már pusztán emiatt megsemmisíthette volna az Alkotmánybíróság az indítványokkal támadott és velük szoros összefüggésben álló törvényi rendelkezéseket, végső kimenetelében tehát a törvény egészét. Magam itt meg is álltam volna, hiszen az Alkotmánybíróság ezt követően a tartalmi vizsgálata során már azokat a rendelkezéseket elemezte, amelyek megállapított differenciálatlanságuk, önellentmondásaik miatt már nem mentek át a jogbiztonság próbáján.

c) Nem vitattam az Alkotmánybíróság egy korábbi határozatában is már megfogalmazott tételt, miszerint: „két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értéket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat az elismerésre”. [14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84.] Nyomatékosan hangsúlyoztam ugyanakkor azt is, hogy ez az „elismerés” azonban semmiképpen nem mehet el odáig,

ami veszélyeztethetné az állam — Alkotmány 15. §-ában írt — „házasságvédelmi állami kötelezettségét”.

d) Magam is osztottam a többségi határozatnak azt a megállapítását, mely szerint önmagában nem alkotmányellenes az, ha a törvényhozó szabályozza az azonos nemű személyek kapcsolatának egyes elemeit. Az azonos nemű személyek bejegyzett élettársi kapcsolatát reguláló törvény azonban — emeltem ki nyomtatékosan — csak addig nem tekinthető alkotmányellenesnek, ameddig az Alkotmány 15. §-ának érvényesülését — az abban „értékként” védett házasságot, s az ilyen házasságra épülő családot — nem veszélyezteti. Másképpen szólva: a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása mindaddig nem alkotmányellenes, amíg az lényegi tartalmi elemeiben nem válik azonossá vagy hasonlóvá a házasság intézményével.

Az a szabályozási mód viszont — hangsúlyoztam —, amelyet a Béktv. választott, nem biztosítja az Alkotmány 15. §-ában foglaltak védelmét. Azért nem, mert „fordított” alapállású: azt mondja ki, hogy a regisztrált élettársi kapcsolatokra nézve (a külön és azonos neműekre vonatkozó különbségtétel nélkül) a névviselésen és örökbefogadáson kívül a házasság szabályai az irányadók. Ez a szabályozási mód önmagában is az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében szabályozott jogállamiságból levezethető jogbizonytalanságot okozhat, ami — közvetlen alkotmányi rendelkezésről lévén szó — külön is bizonytalanná teszi a férfi és nő tartós életközösségén nyugvó és erre alapozottan értéként definiált házasság Alkotmány 15. §-ában írt védelmét. Ez utóbbit az garantálhatta volna, ha a törvényalkotó egyenként, taxatív felsorolta volna azokat az elemeket, amelyek (a házasságból) figyelembe vehetők lehetnének az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatainál.

A fentiekben visszaidézett párhuzamos indokolásom máshová tette volna az indokolásban a hangsúlyokat, mint amire a mostani többségi határozat. Ennek megfelelően a Békmtv. megoldását is az általam felállított követelményekre vettem vissza. Előre bocsátom: a módosított törvény — nézetem szerint — nem küszöbölte ki azokat a szabályozási megoldásokat, amelyek a jogbiztonság sérelmén keresztül az Alkotmány 15. §-ának megsértését idézhetik elő.

2. Különvéleményem másik elvi alapjának bemutatását megelőzően újól is hangsúlyozom: alapjaiban egyetértek az Alkotmánybíróság 14/1995. AB határozatában foglaltakkal, amely szerint: „Két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre.” (ABH 1995, 82, 84.). Osztom annak a korábbi AB határozatnak a lényegi mondanivalóját is, amely szerint az Alkotmánybíróság „nem minősíti a homoszexualitást erkölcsi szempontból, ... a homoszexualitásról az Alkotmány alapján nem formálhat erkölcsi ítéletet”. [21/1996. (V. 17.) AB határozat, ABH 1996, 74, 85-86.] Mindezekből következően egyetértek a többségi határozat azon megállapításával is, hogy a homoszexuális irányultság kialakulásának okairól folyó tudományos vitát nem az Alkotmánybíróságnak a feladata eldönteni.

Azt azonban vitatom, hogy minden — a homoszexuális párkapcsolatokat érintő — kutatási eredményt figyelmen kívül kellene hagyni. Ezt nem lehet megtenni, amiképpen támaszkodni kell a család változó helyére, szerepére vonatkozó tudományos kutatások eredményeire is. Nem arról van szó tehát, hogy az Alkotmánybíróság erkölcsi szempontból kísérelné meg a homoszexualitás megítélését, mindössze arról, hogy a megfelelő szabályozási mód és tartalom kiválasztásakor más tudományágak eredményeire is figyelmet kell fordítani. A többségi határozat maga sem „légüres” térben mozog, amögött is van egyfajta szaktudományos koncepció, amely a témakört átfogó kutatások eredményéből összegeződik. Az elmúlt évtized e tekintetben komoly — a többségi határozatban figyelembevettől eltérő — hozadékkal is járt a homoszexuális kapcsolatok megítélésére nézve.

Úgy gondolom, hogy erről is kellene röviden szót ejteni. Ezt teszem a továbbiakban magam is. Hessen tartomány parlamentjének jogi bizottsága részére megfogalmazott állásfoglalására támaszkodom, amely a bejegyzett élettársi kapcsolatok elismerésére vonatkozó 16/7331. számú törvényjavaslathoz készült. Minthogy e dokumentum megállapításait — annak ellenére, hogy a hesseni parlament mégsem volt arra figyelemmel — magam is osztom. Az alábbiakban abból szöveghűen idézek:

a) A homoszexualitás nem az illetővel vele született tulajdonság.

Először is: a nemiség választása — sem a heteroszexuális, sem a homoszexuális, vagy akármilyen más — nem születéstől fogva adott. Az ember, a szexuális tárgyválasztását illetően — az állattal ellentétben — nincsen csupán ösztöneihez kötve (...) Ennek a biológiai diszpozíciónak ugyanakkor szüksége van környezetbeli, szociális és kulturális megerősítésre és alakításra. Éppen ezért nélkülözhetetlen a házasság eszményképe.

b) A homoszexualitás nem egyszerűen biológiailag adott jelleg. Ezért is érthető, hogy sok esetben nem

stabil, tartós, egy életen át egyformán megjelenő állapotként nyilvánul meg.

A Zeitschrift für Sexualforschung című szakfolyóiratban ezt olvashatjuk: „Újabb elméleti szempontból vált kérdésessé az a felvetés, miszerint a szexuális irányultság merev, változtathatatlan lenne: főleg az életrajzi kutatás, a fejlődéslélektan, a `labeling`-elméletek, valamint a társadalmi konstruktivizmus szempontjából. (...) Ebből kifolyólag az egyedek szexuális irányultsága életük folyamán változhat. E felfogás szerint a szexuális irányultság folyamatosan fejlődik, miközben hatnak rá az egyéni szexuális és érzelmi tapasztalatok, szociális interakciók és kulturális keretek. (A szakértői vélemény idézi K.K. Kinnisch: „Geschlechtsspezifische Differenzen der Flexibilität der sexuellen Orientierung” című cikkét.)

Minden adat arra utal, hogy a homoszexualitás nem `stabil jelleg. Ezenkívül saját meglepetésükre azt tapasztalták a kutatók, hogy a homoszexualitás az élet folyamán egy irányba változik: csökken, mégpedig szignifikánsan.” (A forrás: J. Satnover: The Trojan Couch: How the Mental Health Associations Misrepresents Science. <http://www.narth.com/docs/TheTrojancouch.Satnover.pdf>)

Ervin Haeberle, szexológus, aki szintén úttörője a homoszexuális mozgalomnak, „Bisexualitát” (Bisexualitás) című könyvében egy másik tanulmányra utal: amerikai kutatók 228 homoszexualitással foglalkozó cikket analizáltak és megállapították, hogy annyira divergens módon határozzák meg a „szexuális irányultság” jelentését, hogy végül is a „semmit hasonlítottak a semmihez” és lehetetlenné vált az egységes definíció. „A bírálók véleménye szerint mindaddig meddő marad az összes kutatás, amíg azok a homoszexuális identitás létéből vagy a határozottan körvonalazható homoszexuális irányultságból indulnak ki. (...) a homoszexuális mozgalom ápolta a saját »szexuális identitás« kultuszát (...). Mert „úgy tűnik, hogy nagyobb eséllyel tudják keresztülvinni követeléseiket, ha homoszexuális személyek létezését feltételezik, akik aztán nagy társadalompolitikai »kisebbségbe« szerveződhetnek.” (E. Haeberle et al.: Bisexualitáten. Stuttgart 1994. 32. old.)

c) A megváltoztathatatlan nemi vagy a faji ismérvvvel szemben a homoszexualitás jellege érzelmeken alapszik (amelyek ugyan nem szabadon választottak, de képesek megváltozni), választott viselkedésformán (amely megváltoztatható), valamint személyiségi jogon és lehetőségen, hogy bárki magáévá tegye a homoszexuális identitását. Levonja a tanulmány a konklúziót:

„De hogyan is épülhet egy törvény hosszú távon olyan ismérvre, amelyet nem lehet egyértelmű kategóriaként meghatározni, és amely ennyire nem egyértelmű és ennyire nem tartós?”

Nos: ezzel magam is messzemenően egyetértek, s ennek a hazai szabályozásra nézve is kihatását látom!

Nemkülönben fontos argumentumokat érzékelek a szakértői vélemény következő megállapításaiban is:

d) „A házasság a társadalom legfontosabb sejtje. A nyugati kultúra e fogalom alatt több mint 1000 éve az egy férfi és egy nő közti kapcsolatot érti. A házasság egy egyedi, átfogó szexuális közösség, amely egyrészt a két nem — férfi és nő — közti különbségre, másrészt a nemek egyesülésére épül.

A házasság a nemek komplementaritásán, tehát azon a heteroszexualitásra biológiailag képesítő diszpozíción is alapszik, amely minden emberben megvan (függetlenül a mindenkori szexuális hajlamtól). A házasságot a szaporodás univerzális emberi modellje és a család hagyománya alapozza meg. A homoszexuális partneri kapcsolat és a házasság egybevonása nem a házasság fogalmának a „bővítése” lenne, hanem a teljes átértelmezése, amely főleg a felnövekvő generációkat zavarná meg.

Csakis a nemek különbözőségén alapuló szexuális közösségben létezik a közösség, a nemiség és a gyermeknemzés közötti természetes összefüggés. Az ember biológiai úton jön létre és léte a túlélésre irányul. Ennek értelmében csak olyan közösségnek van jövőt alkotó potenciálja, amely a nemek egymást kiegészítő jellegére épül.

A házasság a mélyreható különbségeket áthidaló értéknek az egyedi jelképe. Nincsen olyan viszony, amely ilyen mértékben képes volna áthidalni a nemek közt feltáruló szakadékot, és képes volna összekapcsolni a nemzedékeket a házasságból eredő családban. Ezzel egyedi módon erősíti a társadalom koherenciáját, összetartását, stabilitását, a békét és a kulturális fejlődést.

Mindezért az államnak az érdekében áll, hogy a házasságnak minden más életformával szemben jogi téren és a nyilvánosság előtt is elsőbbséget garantáljon.” (Szakértői vélemény. 5. old.)

Hasonlóképpen elgondolkodtatónak tartom a következő gondolatokat is:

e) Nem lehet az állam feladata olyan életforma támogatása, amely már előre és teljesen tudatosan

megvonja a gyermekektől vagy az anyát, vagy az apát. Valószínűleg semelyik más tényt sem bizonyítanak olyan egyértelműen az elmúlt 30 év társadalomtudományos kutatásai, mint a következő: a gyermek testi, lelki, szellemi és pszichoszexuális fejlődésének optimális feltétele a mindkét biológiai szülővel (apával és anyával) való együttélés és a szülők stabil házassága. (A szakértői csoport összefoglalója itt az ILGA-csoport (Nemzetközi Homoszexuális Szövetség) dokumentumát idézi. 2003. április, 39. old.).

Érdekes gondolatsor, nemkülönben a folytatása is:

Sokan úgy vélik, hogy a házasság és a homoszexuális párkapcsolat egyenlősége sem sokat változtatna a társadalmi valóságon. Ez viszont kulturálisan rövidlátó nézet. Ha jogi rendünk már nem egyetlen modellként hangsúlyozza a házasságot minden már életformával szemben, hanem a különböző életformákat egyenlővé teszi, akkor ezt a felnövekvő generáció felé is így kell közvetíteni (például tankönyvekben). Ez történik jelenleg Spanyolországban, ahol az iskolákban 14 éves gyerekek számára a homoszexuális kapcsolat és a házasság egyenjogúsága tananyag. Vajon az ilyen külső hatások egyáltalán nem befolyásolják a gyerekek és a fiatalok fejlődését? Törvényeink épp az ő számukra jelentenek fontos eligazodási segítséget. (Szakértői vélemény 9. old.)

Nézzük tovább a szakértői véleményt!

f) Sok kamasznak, fejlődésüknek megfelelően, bizonytalan érzései vannak saját nemi és szexuális identitásukkal kapcsolatban, vagy félnek a másik nemmel való találkozástól. A homoszexuális kapcsolatnak a házassággal való egyenrangúvá tétele a serdülőknek gyermekkortól kezdve azt fogja sugallni, hogy már nem a férfi és a nő között kötött házasság és az ehhez társuló család és saját gyermekek a kívánatos cél (amiért megéri, hogy leküzdjék a félelmeiket), hanem más életformák is épp ilyenek. De igaz ez? Mindkettő egyformán kívánatos?

Mivel az ember nemi kívánságait és hajlamait nem mereven az ösztönök irányítják, ezért szükséges kulturális irányadás a gyermekek és a serdülők számára. Szükség van a nemiség kulturális értelmezésére – ez mindeddig a házasság modellje volt. Ha a házasság más életformával egyenlővé válik, eltűnik az eszménykép-jellege. A serdülők számára saját testük gyakran problémaként jelenik meg. Ezért szükségük van olyan eligazodási segítségre, amely ezt a testi problémát, ami minden embernél a nemek komplementaritására utal, pozitívan jeleníti meg. Tehát, a kamaszoknak szükségük van a házasság modelljére, azért, ha szeretnék, a heteroszexualitásra irányuló biológiai hajlamukat lehetőleg úgy tudják hasznosítani, hogy ez számukra, a gyermekeik által, a jövőt jelenthesse. (Szakértői vélemény 9. old.)

Meggyőződéssel osztom a következő gondolatokat is!

Homoszexuálisan érző fiataloknak szeretettel, figyelmességgel és nemi identitásuk – lány és fiú mivoltuk – elfogadásával tartozunk; de nem a homoszexuális életmódra való bátorítással. Joguk van tudni arról, hogy modern terápián keresztül lehetséges, már amennyiben ők ezt szeretnék, csökkenteni a homoszexuális hajlamaikat és fejleszteni a heteroszexuális potenciáljukat.

II./

A szabályozási mód alkotmányellenessége

A többségi határozat maga is – helyesen – megállapítja: „(...) az azonos nemű személyek tartós párkapcsolata elismerésének az emberi méltósághoz való jogból levezetett igénye (Abh., ABH 2008. 1203, 1224.) nem csak egyetlen módon biztosítható. Nemzetközi tapasztalatok mutatják, hogy a BÉK-hez hasonló jogintézményt bevezető államok eltérő jogtechnikai megoldásokat választottak. Egyesek – a magyar jogalkotóhoz hasonlóan – nem alkottak elkülönült szabályokat a jogintézmény tartalmára, joghatásaira vonatkozóan, hanem (bizonyos kivételek fenntartása mellett) egy generálklauzulával elrendelték a házasság szabályainak alkalmazását [pl. Dánia, Lov am registreret partnerskab (1989)]. Ettől eltérően más államok [pl. Németország, Lebenspartnerschaftsgesetz (2001); Ausztria, Eingetragene Partnerschaft-Gesetz (2009)] részletes szabályokat alkottak, emellett, ahol szükséges volt, módosították a házasságra, házásokra vonatkozó szabályokat is (pl. a BÉK-re történő utalásokat illesztettek be a házasság mellé), illetve egyesével felsorolták, hogy mely, a házásokra vonatkozó szabályokat kell – külön módosítás nélkül is – a bejegyzett élettársakra is alkalmazni.”

A magyar jogalkotó a Békmtv.-ben (is) a generális utaló szabállyal operált. Ezt tette a Békvtv.-ben is, amelynek alkotmányellenességét az Alkotmánybíróság arra tekintettel állapította meg, hogy e generális utaló szabály révén a különneűek párhuzamos, azzal versengő, sőt összekeverhető jogintézmény jött volna létre. A most elbírált ügyben is generális utaló szabállyal operált a törvényalkotó. Ezt a többségi határozat most azért nem tekintette alkotmányellenesnek, mivel a Békmtv.-ben most már „a

jogalkalmazás számára világos iránymutatást jelent annak az előírása, hogy ahol házasságról, házastársakról stb. van szó bármely jogszabályban, az alatt a hatálybalépést követően — a Békmtv.-ben megjelölt kivételektől eltekintve — az újfajta párkapcsolati személyállapotot keletkeztető BÉK-et és a magukat a bejegyzett élettársakat is érteni kell”. Megnyugtatónak tartja azt is a többségi határozat, hogy az ún. „megfelelő” alkalmazás elrendelése most is teret enged a bírói, jogalkalmazói mérlegelésnek abban a tekintetben, hogy esetről-esetre, az adott konkrét élethelyzetben az érintett jogszabályhely alkalmazási feltételeit az azonos nemű párok vonatkozásában megállapítsa.

Álláspontom — s ezt már a párhuzamos indokolásomban is kifejtettem — kiindulásában és szemléletében különbözik a többségi határozat mögötti argumentációtól. A többségi határozat a különeműek kapcsolatát, én az azonos neműek közötti kapcsolatokat vetítettem rá a törvényi szabályozásra. Ezért állítom azt, hogy a Békvt. „indokolásának részletesen ki kellett volna térnie arra, hogy az azonos nemű személyek számára a bejegyzett élettársi kapcsolat törvényi szintű létrehozása milyen feltételek fennállása esetén nem alkotmányellenes. A határozat indokolása ennek hiányában az Alkotmány 15. §-ában védett házasság (és család) intézményére nézve nagyobb veszélyt lát a különeműek regisztrált élettársi kapcsolatát reguláló szabályozásban, mint abban, ha az azonos neműek házassághoz hasonló élettársi kapcsolatot regisztrálja a jog.” Úgy vélem, az én megközelitésem van inkább összhangban az indítványokkal is, amelyek ugyancsak az azonos neműekre vonatkozó szabályozást (s nem pedig a különeműeket érintőt) tartották alkotmányellenesnek. Az Abh. tehát — ebben az értelmezésben — inkább a különeműeket érintően teremtett tabula rasa-t, de nem vonta meg az újraszabályozás azonos neműeket érintő alkotmányos kereteit. A fő kérdés (s az indítványok magva is) tehát az volt, hogy a Békvt.-ben választott — generális utaló szabállyal operáló — szabályozási mód nem teszi-e „azonossá” vagy „hasonlóvá” az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatát a házassággal. Magam ezt változatlanul akként fogalmazom meg, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása mindaddig nem alkotmányellenes, amíg az lényegi tartalmi elemeiben nem válik azonossá, vagy hasonlóvá a házasság intézményével. Az a szabályozási mód — nézetem szerint — amelyet a Békvt. választott, nem felelt meg a jogbiztonság követelményeinek, mivel szabályait „ha törvény másként nem rendelkezik”, akkor kell „megfelelően” alkalmazni. Mindössze az örökbefogadást és a névviselésre vonatkozó szabályok alkalmazását zárta ki a törvényhozó.

A most elbírált Békmtv. — nézetem szerint, s szemben a többségi határozattal — ugyanúgy alkotmányellenes, amiképpen a Békvt. is az volt. Változatlanul jelen van a jogbizonytalanságot keletkeztető „ha törvény másként nem rendelkezik”, „megfelelően” kell alkalmazni formula, amely sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogbiztonság követelményét. Ezt a vélekedésemet látszik alátámasztani a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet is, amely szerint: „Ha a (...) szerint hivatkozni kívánt rendelkezések az adott jogintézményre vagy szabályozott életviszonyra nem alkalmazhatók teljeskörűen, nem lehet a rendelkezések értelemszerű vagy megfelelő alkalmazásáról vagy arról rendelkezni, hogy a rendelkezések irányadóak, hanem az eltéréseket a hivatkozó jogszabály tervezetében egyértelműen meg kell jelölni.” [24. § (5) bekezdés]. Álláspontom szerint azok az új rendelkezések pedig, amelyek elválasztanák a BÉK-et a házasságtól, látszólagosak vagy magától értetődő különbözőségek. „Mondvacsínált” katalógust állított össze a törvényalkotó, amelyek valójában semmit semmitől nem választanak el. [Pl. A közös gyermekre fogadásra vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók (de külön-külön mindkét fél hozhat gyereket a kapcsolatba); „a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a bejegyzett élettársakra” (nyilvánvalóan nem, mert pl. eleve a -né toldat nonszensz lenne); „nem alkalmazhatók az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárások házastársakra vonatkozó rendelkezései” (nyilván nem, ez olyannyira evidencia, hogy be sem lett volna szabad emelni a törvénybe)].

Mindezekre tekintettel változatlanul az az álláspontom, hogy ez a (törvényalkotó által választott) szabályozási mód és tartalom a Békmtv.-ben is alkotmányellenes, amelyet — szemben a többségi határozatban írtakkal — a bíróságok eseti gyakorlata sem lesz képes feloldani.

Mégegyszer hangsúlyozom: nem alkotmányellenes az, ha a törvényhozó szabályozza az azonos nemű személyek kapcsolatának egyes elemeit. Az Alkotmány 15. §-ában írt házasságot mint „érték”-et azonban a megfelelő szabályozási mód megválasztásával is védeni kell. Ezt pedig — hasonlóan jónéhány európai ország gyakorlatához — az biztosíthatta volna, ha a törvényalkotó egyenként, taxatív sorolta volna fel azokat az elemeket, amelyek (a házasságból) figyelembe vehetők lehetnének az azonos nemű személyek bejegyzett élettársi kapcsolatainál. (A „többi” pedig ezzel gyakorlatilag kizárta volna.)

Ez a szabályozási mód egzaktságánál, zártságánál fogva nyilván jobban összhangban állt volna az állam Alkotmány 15. §-ában írt házasság (és család) védelmi kötelezettségével, mint a jelenlegi. Nem „általában” a választott szabályozási mód alkotmányellenes tehát, hanem az a helyzet, amely ennél fogva az Alkotmány 15. §-ának a veszélyeztetettségét idézte elő!

A törvényhozó a generális utaló szabályozás priorálásával a könnyebbik utat választotta, s ezzel gyakorlatilag nemcsak hasonlatossá, de bizonyos vonatkozásokban ténylegesen azonossá is tette a Bék.-et a házassággal. Másképpen szólva: a számomra meggyőző szakértői vélemények és kutatási

eredmények által is igazoltan a nem stabil, nem tartós, nem egy életen át egyformán megjelenő, a gyermektől az apát, anyát eleve megvonó, homoszexuális párkapcsolaton nyugvó Bék. olyan közelségbe került az Alkotmány 15. §-ában védett, egyedi átfogó szexuális közösségként definiálható, a különböző nemek egyesülésén alapuló házassághoz, amely az utóbbiak „értékét” érzékelhető módon csökkenti vagy csökkentheti. Miként is szól az idézett szakvéleményben is megfogalmazott kérdés? „De hogyan is épülhet egy törvény hosszú távon olyan ismérvre, amelyet nem lehet egyértelmű kategóriaként meghatározni, és amely ennyire nem egyértelmű és ennyire nem tartós?”

Fentiekre tekintettel — nézetem szerint — az Alkotmánybíróságnak meg kellett volna semmisítenie a Békmtv.-t.

Budapest, 2010. március 23.

Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter alkotmánybíró különvéleménye

I.

Nem tudom osztani a határozatnak azt a megállapítását, hogy a törvényhozó valóban eleget tett volna mindannak, ami a 154/2008. (XII. 17.) AB határozatból (a továbbiakban: Abh.2) következett. Megítélésem szerint nem mondható, hogy a törvényhozó az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatát illetően valóban azt tette volna, hogy „miután a házastársakra vonatkozó szabályokat részleteiben áttekintette, azok közül a megfelelőket alkalmazni rendelje az azonos nemű bejegyzett élettársakra is, illetve, hogy az egyenlő méltóságú személyként történő kezelés követelményét szem előtt tartva a szexuális irányultságból adódó különbségeket figyelembe vegye.” (ABH 2008, 1203, 1224.)

Sem a részletekben történt áttekintésnek, sem a megfelelő kiválasztásának és alkalmazásra rendelésnek nincs nyoma, sem a törvény előkészítése, sem a törvényhozás munkájában. A törvényjavaslat indoklása egyértelműen kijelenti, hogy „a jogintézmény a házassággal azonos vagyoni jogi, öröklési jogi joghatásokkal jár”, de éppen azt nem indokolja meg, hogy miért választotta ezt a megoldást a törvény betervezésekor a Kormány. Az ezt követő indoklási elemek az ebből a téziszből következő részletszabályokat is csupán bemutatják, indoklás nélkül.

Mindez megítélésem szerint rávetül a kialakult jogi helyzetre és ezért kénytelen voltam nemmel szavazni a rendelkező rész 1. pontjára.

II.

Nem az ugyanis az igazi kérdés, hogy az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatra lépése alkotmányos-e, hiszen erre a válasz a 14/1995. (III. 13.) AB határozatból (a továbbiakban: Abh.1, ABH 1995, 82.) kikövetkeztethető, és az Abh.2-ben világosan kimondott volt. Az igazi kérdés az — nálunk is és a többi európai országban is — hogy ehhez milyen jogintézmények kapcsolódnak.

III.

A határozat maga is utal arra, hogy az európai megoldások kétfélék: vagy a házassághoz kapcsolódó jogintézmények mutatis mutandis alkalmazására történő generális utalással, vagy a részletes kidolgozással próbálkoztak.

A többségi határozat említi a generális utalást tartalmazó dán törvényt (Lov om registreret partnerskab – lov nr. 372 af 7. juni 1989), amelyen ugyanakkor azóta már többször is (már elfogadásának évében is, majd 1995-ben, 1999-ben, 2004-ben, 2005-ben, 2007-ben) kisebb módosításokat vezettek keresztül, részben a külföldi állampolgárságot viselőkre tekintettel, részben pedig hogy könnyen illeszkedjen a többi skandináv állam — tulajdonképpen a dán mintát követő — jogalkotásához. (Dánia a törvény hatálya alól eleve kivette az autonómiát élvező Grönndlandot és a Feröer-szigeteket, előbbi kormánya bevezette, utóbbié nem ezt a jogintézményt.) A példaként gyakran hivatkozott dán megoldás ezért valójában árnyaltabb.

Feltehetően nem véletlen, hogy a megoldások többsége a részletes kidolgozás útjára lépett, közte azok az országok, amelyek joggyakorlatára a jogalkotó és a törvény előkészítője elvben figyelni szokott, nevezetesen a többségi határozatban is említett Ausztria (Eingetragene Partnerschaft-Gesetz: 2009), Németország (Lebenspartnerschaftsgesetz: 2001, az Abh 2-ben említett Franciaország (Loi n° 99-944 du

15 novembre 1999 relative au Pacte Civil de Solidarité) de ilyen az Egyesült Királyság (Civil Partnership Act: 2004) is.

A részletes szabályozás figyelembe vette, ahol erre szükség volt, a tartományi jogalkotási sajátosságokat, de ezen túl a bevándorlási, szociális ellátási, lakásbérleti, öröklésjogi vetületek pontos tisztázására figyelmet fordított és vagy azonosan, vagy hasonlóan de mégsem azonosan biztosította a jogintézmény igénybe vételét.

Nem véletlen, hogy éppen a kapcsolódó részletkérdések tekintetében kellett megnyilatkoznia több alkotmánybíróságnak illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának. Ezek egy részére a megfelelő helyen az Abh.2. kitért.

Az Abh.2-ben is említett Karner c. Ausztria ügyben hozott 2003. július 24-i ítéletben az Emberi Jogok Európai Bírósága – miközben helyt adott a lakásbérleti jogviszony átvételében megakadályozott túlélő bejegyzett élettárs panaszának, rámutatott, hogy „a családnak a fogalom hagyományos értelmében vett védelme, mint cél, meglehetősen elvont, és különböző konkrét intézkedések széles skáláját lehet alkalmazni annak megvalósítása végett. Amikor az állam mozgásszabadsága szűk körű, mint ahogyan erről van szó a nem, vagy a szexuális orientáció alapján fennálló elbánásbeli különbség esetében, az arányosság elve nemcsak azt követeli, hogy a kiválasztott eszköz olyan jellegű legyen, ami a cél elérését lehetővé teszi, de arra is kötelez, hogy legyen bebizonyítva, hogy a cél elérése érdekében szükséges, hogy bizonyos személyeket – az adott esetben homoszexuális kapcsolatban élő személyeket – zárjanak ki az adott intézmény – az adott esetben a lakásbérleti törvény 14. cikke – hatálya alól. A Bíróság megállapítja, hogy a kormány nem mutatott be olyan érveket, amelyek megengednék egy ilyen következtetés levonását.” (41. §)

Az ennek a tényállására meglehetősen hasonló, friss, a többségi határozatban is említett Kozak c. Lengyelország ügyben 2010. március 2-án hozott ítéletében az Emberi Jogok Európai Bírósága hangsúlyozta, hogy a szexuális orientációhoz kapcsolódó jogkövetkezmények tekintetében az államok mozgásszabadsága igen szűk, és nagyon nyomósaknak kell lenniük azoknak az érveknek, amelyekkel az állam ki tudja menteni magát a diszkrimináció vádjától. Ilyenkor nemcsak az arányosságot, hanem az adott körülmények figyelembe vételével a szükségességet is kell bizonyítani. Ha az elbánásbeli különbség kizárólag a szexuális orientációra épül, az az Egyezmény szempontjából diszkriminációt valósíthat meg. (92. §) Mivel a lengyel jog az élettársi jogviszonyt, akár csak a házasságot, jogi értelemben csak a különemű pároknak ismerte el, és a lakásbérleti jogviszony folytatását illetően csak a túlélő házastárs illetve a túlélő élettárs számára nyújtott garanciát, ezért bár a hagyományos értelemben felfogott család védelme, elvben igen nyomós és legitim ok, ami igazolhat elbánásbeli különbségtételt (96. és 98. §), de figyelemmel a szűk állami mozgásszabadságra e nehéz és érzékeny kérdéskörben, az ab ovo kizárást a lakásbérleti jogviszony folytatásából az Emberi Jogok Európai Bírósága nem tudta elfogadni, mint ami szükséges lenne a hagyományos értelemben vett családnak a védelméhez. (99. §)

A Burden c. Egyesült Királyság ügyben hozott 2008. április 29-i ítéletében az Emberi Jogok Európai Bírósága elutasította ugyan az együttélő lánytestvérek arra irányuló panaszát, hogy őket a lakáshasználat folytatása és egyéb öröklési jogosítványok tekintetében diszkriminálnák a leszbikus bejegyzett élettársakkal szemben, de egy obiter dictumban rámutatott arra, hogy „a Bíróság rendelkezésére álló információk szerint a bejegyzett élettársi viszony valamely formája – az öröklési kérdések tekintetében különböző joghatásokkal – tizenhat tagállamban, nevezetesen Andorrában, Belgiumban, a Cseh Köztársaságban, Dániában, az Egyesült Királyságban, Finnországban, Franciaországban, Izlandban, Luxemburgban, Németországban, Norvégiában, Hollandiában, Spanyolországban, Svájcban, Svédországban és Szlovéniában létezik. Gyakorlatilag minden tagállamban a törvény öröklési jogot biztosít az elhunyt házastársának és közeli hozzátartozóinak, ideértve a fivéreket és a nővéreket. A tagállamok többségében, a fivérek és a nővérek kevésbé kedvező helyzetben vannak, mint a túlélő házastárs, de kedvezőbben, mint a túlélő bejegyzett élettárs: egyébként csak néhány tagállam biztosít a túlélő bejegyzett élettárs számára a túlélő házastársat megilletőkkel azonos öröklési jogosítványokat. Az öröklési illetek szabályozása tekintetében többnyire az öröklési rendet követik, jóllehet egyes országokban, mint például Franciaország és Németország, a túlélő házastárs jóval kedvezőbb illetékkedvezményben részesül, mint bármely más örökös típus.” (26. §)

A szlovén alkotmánybíróság az U-I-425/06-10 sz. ügyben 2009. július 2-án meghozott határozatában azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy az azonos nemű élettársak tekintetében a közös vagyon és a külön vagyon vonatkozásában a szlovén jogalkotó eltérően szabályozta – a túlélő házastárshoz képest – a túlélő bejegyzett élettárs törvényes örökös jogi helyzetét. A közös vagyon vonatkozásában kedvezőbb módon, ugyanakkor a külön vagyon tekintetében kedvezőtlenebbül. Jóllehet a szlovén alkotmánybíróság megállapította a hátrányos megkülönböztetést – mivel a jogalkotó nem adott alkotmányosan elfogadható magyarázatot a különbségtételre – arra utasította a jogalkotót, hogy javítsa ki a szabályozást, és amíg ezt nem teszi meg, azonos öröklési rezsimeket kell alkalmazni. (11. § és 17. §)

A német szövetségi alkotmánybíróságnak az 1 BvR 155/05 sz. ügyben hozott 2005. február 28-i határozata rámutatott, hogy a törvényhozó a bejegyzett élettársi viszonyt és következményeit a házassághoz hasonlatosnak kívánta minősíteni, de lemondott arról, hogy teljesen azonos legyen a kettő. Így csak a 2004. december 15-i törvénymódosítás tette lehetővé, hogy a nyugdíjbiztosítás vonatkozásában ugyanolyan joggal lépjen fel a túlélő bejegyzett élettárs, mint ha túlélő házastársról lenne szó. (1. § és 2. §) Ez volt az előzménye annak, hogy a német szövetségi alkotmánybíróság a többségi határozatban is hivatkozott, 2009. július 7-én meghozott 1 BvR 1164/07 számú határozatában már indokolatlannak találta, hogy a munkáltató különbséget teheszen a járandóságot illetően aszerint, hogy az elhunyt közalkalmazott házasságban, vagy bejegyzett élettársi viszonyban élt-e, amikor a túlélő partner igényelte a támogatást. Igen fontos azonban azt is látni, hogy a német szövetségi alkotmánybíróság azt a vizsgálati módszert követte, hogy ebben az adott esetkörben, azaz amikor a partner elhunyt miatt a korábbi életközösség anyagilag megrendül, indokolja-e valami alkotmányosan az eltérő kezelést. (106-110. §, stb.)

IV.

Fentiekre tekintettel nem hiszem, hogy ki lehetne mondani, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalma a minden tekintetben azonos elbánást (equal footing) követelné ki európai szinten.

Amit az európai joggyakorlat hangsúlyoz, az a kölcsönös jogokat és kötelezéseket tartalmazó, a sima együttélésnél szorosabb, stabilabb kapcsolatot jelentő, az állam hivatalos képviselője előtt vállalt elkötelezettség tudomásul vétele: az egyszerű élettársi viszonyhoz képest ott, ahol az indokolt, az ebből fakadó következtetések levonása, jogintézményekbe való beépítése, és annak tudomásul vétele, hogy számos, korábban csak a házassághoz kapcsolódó jogintézmény és preferencia különösebb nehézség nélkül és indokolhatóan alkalmazható a bejegyzett élettársakra.

Vannak olyanok, ahol azonban ez az adaptáció nem indokolt vagy még nem időszerű, és — megítélésem szerint — ez csak a tételes átvizsgálással állapítható meg.

Bár az Alkotmánybíróság az Abh.2-ben a különművek bejegyzett élettársi viszonyának jogi jellegét elemző részében helyezte el, de elvi éle miatt érdemes itt is idézni azt a figyelmeztetést, hogy „(a)z azonban nem fogadható el, hogy egyetlen generális utaló szabállyal a törvényhozó a jogrendszer egészének a házasságra, a házastársakra, stb. — tehát a házasság intézményére — vonatkozó összes szabályát felhívja és »megfelelően« alkalmazni rendelje, rábízva ezzel a jogalkalmazó fórumokra, hogy eseti mérlegeléssel kivételesen eltekintsenek egy-egy jogszabályi rendelkezés alkalmazásától. Ez a megoldás még a vagyonszerzésben is súlyos jogbizonytalansághoz vezethet, a személyi státuszjogokat, a személyállapotot érintő kérdésekben (ahol a szabályozás kogens, sőt imperatív) azonban a jogbiztonság [Alkotmány 2. § (1) bekezdés] követelménye alapján megengedhetetlen.” (ABH 2008, 1203, 1223-1224.)

V.

A mutatis mutandis természetű alkalmazásra való jogalkotói felhatalmazás vethet fel olyan gondokat, amelyeket valószínűleg el lehetett volna kerülni, ha a jogalkotó a tételes átvizsgálás és az elemzés munkájáról nem mond le.

Ezek közül egyre külön is rámutatok, azért is, mivel a bejegyzett élettársi viszony jogkövetkezményeit részletesen szabályozó államok erre külön is fontosnak tartottak kitérni, és nem véletlenül utalt erre az Emberi Jogok Európai Bírósága is: ez a bejegyzett élettárs pozíciója az öröklésben és annak illetékeiben.

Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvényben a 12. §-ban foglalt, az öröklési és az ajándékozási illeték mértékeit rögzítő táblázatban a házastárs van csak nevesítve, a bejegyzett élettárs nem. A jogalkalmazó vélhetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: BÉKtv.) 3. § (1) bekezdés b) pontjának az alkalmazását veszi fontolóra (a „mutatis mutandis” szabályt): ennek az alkalmazhatósága ellen szól az, hogy az illetéktörvénynek a visszerhes vagyónátruházási illetékek bizonyos szabályait rendező 18. § (4) bekezdése a) pontjában viszont azt találja, hogy a (2) bekezdés h) pontjában említett belföldi ingatlanvagyonnal rendelkező társaságban fennálló vagyoni betét (...) megszerzése esetén akkor kell az illetéket megfizetni, ha „a vagyonszerző illetve — magánszemély vagyonszerző esetén — annak házastársa, bejegyzett élettársa, gyermeke, szülője (...) tulajdonában álló vagyoni betétek aránya önállóan vagy együttesen eléri vagy meghaladja az összes vagyoni betét 75 %-át.” Ugyanitt a (3) bekezdés szerint nem tárgya a visszerhes vagyónátruházási illetéknek az ingatlan tulajdonosának az a vagyonszerzése, amely az ingatlanát terhelő haszonélvezet jogának — özvegyi jog esetén — új házasság kötése folytán történő megszűnésével következik be.

Tehát a jogalkalmazó előtt az a kérdés merül fel, hogy ha a törvényhozó az illetékekről szóló törvény egy pontjában fontosnak találta nevesíteni a bejegyzett élettársi kapcsolatot, akkor a contrario ahol nincs nevesítve, ott mégsem vonatkozathatja rá a házastársra vonatkozó szabályokat.

Azaz ugyanabban a törvényben hol a mutatis mutandis szabály alkalmazásának kérdése vetődik fel, hol pedig annak elutasítása, hiszen egy adott ponton viszont nevesítésre került a bejegyzett élettárs: ez a megoldás így ebben a törvényben a mutatis mutandis szabály alkalmazhatóságát ássa alá. Ez olyan mérvű jogbizonytalanságot jelent, amely szoros összefüggésben van a törvényhozó által választott megoldással.

Itt — éppen a nemzetközi tapasztalatok alapján — a törvényhozónak egyértelművé kell tennie álláspontját, mivel, mint az az Emberi Jogok Európai Bíróságának a Burden ügyben hozott ítéletéből kiteszik, egyelőre nincs kényszerítő elvárás egyik irányban sem.

Nézetem szerint tehát a választott megoldás ütközik azzal, amit az Alkotmánybíróság úgy fogalmazott meg, hogy „a világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom a normaszöveggel szemben alkotmányos követelmény. A jogbiztonság — amely az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság fontos eleme — megköveteli, hogy a jogszabály szövege értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzon.” [26/1992. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1992, 135, 142.]

Ahogy az Alkotmánybíróság például az 534/E/2001. AB határozatában is rámutatott az „Alkotmánybíróság gyakorlata alapján (...) egy jogszabály vagy annak valamely rendelkezése csak akkor tekinthető az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság szerves részét képező jogbiztonság követelményébe ütközőnek, ha megfogalmazása olyannyira homályos, hogy jogalkalmazói értelmezéssel sem tölthető ki tartalommal, vagy határozatlansága lehetőséget ad a szubjektív jogalkalmazói döntésre a különböző jogalkalmazók eltérő gyakorlatára, a jogegység hiányára.” (ABH 2002, 1283, 1291.)

Megítélésem szerint a BÉKtv., a benne a választott megoldás miatt — mint a példa mutatja — éppen ezzel a veszéllyel nem számol kellően.

Budapest, 2010. március 23.

Dr. Kovács Péter s. k.,
alkotmánybíró

Nyomtatás

---

www.mkab.hu